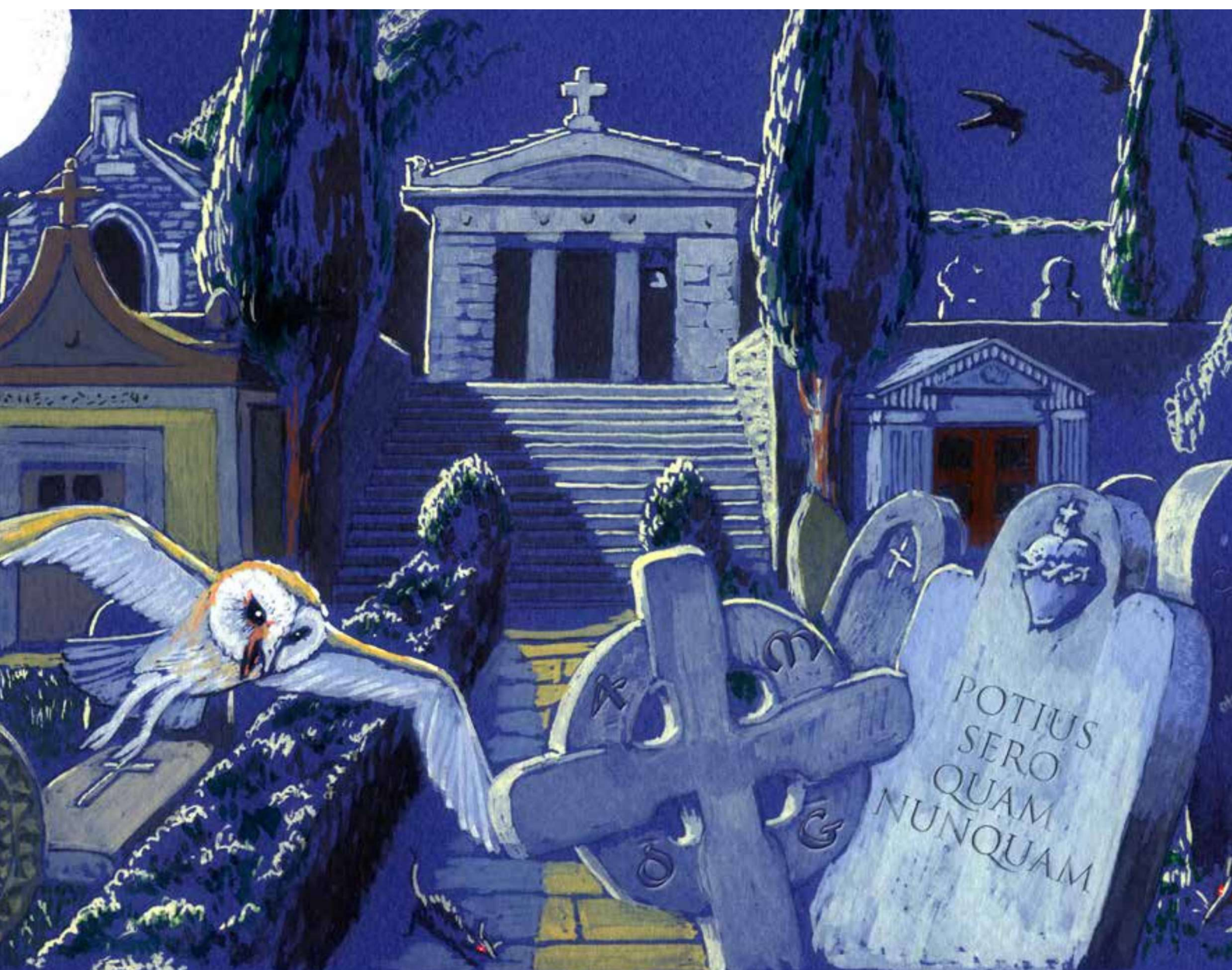


KURIN

ate zulotik ikusten da... Leketio.

2018



KURIK

ate zuloatik ikusten da... Leketio.

2018



*Erdu nengas
eta egia Kurik*

KURIK  Ate zuloetik ikusten da...

3. zenbakia, 2018ko Udaberria

ARGITARATZALEA:
LEKEITOKO UDALA

LAN TALDEA: **KURIK** 

Maita Garamendi Rey, Iñaki Goigogana Mendiguren,
Aitor Iturbe Gabikagojeaskoa
www.kurik.eus
emaila: kurik@kurik.eus

AZALAREN DISEINUA:
Iñigo Zabala

MARRAZKILARIA:
Jon Zubiaur

DISEINUA eta MAKETAZIOA:
KINUKA

L.G. BI-883-2018
ISBN 978-84-09-01909-0

Aurkibidea

KURIK KURIKAN	4
KATUOK ERPE ETA GEHIAGO	6
ARS MORIENDI Lekeitioko lauda flamenkoak <i>(Jesús Muriz Petralanda)</i>	8
SAGAR LAPURRETAN Amantzi Urriolaibeitia <i>(Aitor Iturbe Gabikagojeaskoa)</i>	14
EZ, EZ DUT NAHI Gabika abadia <i>(Iñon eta Aitor Iturbe Gabikagojeaskoa)</i>	24
IZURRITE BELTZA Lekeition <i>(Aitor Iturbe)</i>	45
GITARRIA ETA BIOLINTXUA Ezenarrotarrak <i>(Aitor Iturbe)</i>	66
ZAKARRONTZIAN Zumatzetako maleta <i>(Aitor Iturbe)</i>	71
DIEGO RIVERA Lekeition <i>(Mikel Oñandía Garate)</i>	74
JAKOB GEORG GAPP <i>(Mikel Arizaleta Barberia)</i>	85
LEKEITOKO KANPOSANTUA <i>(Gorka Pérez de la Peña Oleaga)</i>	90
ENTERRADORIAK <i>(Aitor Iturbe)</i>	102
GOIAN BEGO Heriotzaren gaineko eliz dokumentuak... <i>(Cristina Castillo Pérez)</i>	107
IPASTARREKO HILKETAK <i>(Aitor Iturbe)</i>	118
USATORRETARRAK Itas gizonen dinastia <i>(Koldo San Sebastián Fernández)</i>	130
PASKALIREN KONTUAK Idazkunaren gorabeherak <i>(G. Gabriel Piedra Anakabe)</i>	134
GERRA ZIBILA LEKEITION eta Lekeitioko frontean <i>(Patxi Juanisti Larrinaga)</i>	138
IDIGORAS GUDARIA Lekeitioko frontean <i>(Kurikernale)</i>	156
IBANÉZ DE LA RENTERIA LEINUA <i>(Aitor Iturbe)</i>	168
HERIOTZAREN BELDUR <i>(Juan Manuel González Cambellín)</i>	173
LURRAZPIKO LEKITTO <i>(Oier Gorosabel Larrinaga)</i>	178
ZTTORREN FEIXBUKA <i>(Bitor Txakartegi Etxebarria)</i>	190
BOLBORA ETA KRESALA Lekeitioko gotorlekuen historia <i>(Alfredo Moraza Bara)</i>	194
R.I.P. Garraitz irako azken pinuak <i>(Iñaki Goigogana Mendiguren)</i>	201
LUIS MARIA CENIGA ARRIANDIAGA <i>(Maita Garamendi Rey)</i>	206
LIBURUAK <i>(Iñaki Goigogana Mendiguren)</i>	217
GERNIKAKO ARBOLA Alunaren heriotzaren 150. urteurrenean <i>(Fernando Garateza Alzola)</i>	220
ADOKIN GUZTIEN GAINETIK Lekeitioko sorginak <i>(Aitor Iturbe)</i>	226
ETAHALAIZANBAZAN Se non e vero... Il atala <i>(Koldo Leniz Oriando eta Aitor Iturbe)</i>	232
BATEAN KALE BESTEAN BALE	248
ARTXIBOKO KONTUAK <i>(Maita Garamendi)</i>	250
ZAZPI AKATSAK	253
AGURRA	254

KURIK kurikan

Heldu da udaberria, eta heldu da haregaz Kurika. Berandu heldu dela esango edo behintzat pentsatuko dute batzuk; ez dugu lekeitarrik garai berriro lekeitarri atzaki legez, ez diogu eguraldi eskarri errua botako, ez eta Donald Trumpi (edo errege ohiari). Kontua da urtaroko probatzen ari garela: neguan gure lehen lehen zerbakia, ez zen txarto saldu: udan bioparrena, jira... hirugarren udaberrian atera nahi izan dugu ea gehiago salzen den; laugarrena, eta azkena, oraindik guremen bageude—eta gogotsu—, udazkenean izango da (behariko litzateke). Gainera inprentara bidaltzeko geundean Santa Ana kaperakoa gertatu zen (ikus, 23.1. or.). Atera argitu arte ez guremen aldizkaria atera nahi, baina ilkerketa, korapilotu egin zen eta... Azkenean Autzagako tunkulek be aurritu hartu digute, a zer lotsa!!! Gure deskarguan 256 **WOW!** orrialde dituela aldiakirarik.

Kurik zer den eta zer nahi dugun behin baino gehiagotan azaldu dugunez oraingoan labur-labur kontatuko dieguen ondare eta historia errebita garela eta gure ondarea ezagutaraztea —eta babestea— dela gure asmo nagusia, inor asperitu barik bada hobeto. Izenari dagokionez esan Kurik ez dela poloniera, gure herrian sartitan erabiltzen den hitza dela, begiradaxoa botatzen denean erabiltzen dena. Ate zuloitik ikusten denean bezalaxe.

Hirugarren Kurik honen *leitmotiv*-a zortixarra izan da. Zortixarrez, zortixarra gure bizitzako parte da, baina ez gureku jakingo zoriona zoriona denik ha barik. *Misfortunes tell us what fortune is* ingelesez, eta zer egingo gureku zorion barik? Ba ote dago arantzza bako larrosarik? Gainera zortixarra, zoriona baino maisu hobea da: *zortixarrik irakasten; zortionak eragiten*. Gora, beraz, zortixarra!

Jakiunak ekarri ditugu horretaz eta gehiagotaz idatzeko: Jesus Muñiz Petralanda, Juan Manuel González Cembellín, Cristina Castillo Pérez, Patxi Iuaristi Larrinaga, Gorka Perez de la Peña Oleaga, Alfredo Moraza Barea, Mikel Arizaleta Barbería eta Mikel Onandia Garate fitxatu ditugu. Eskerrak bihotez denek.

Besteok harriboak gara. Kontuz gero, harrobia da geroa etal Azken urteetan lan taldea osatzen dugun kurikeruei aurtien idazle lanean Koldo San Sebastian Fernández, Fernando Garatea Alzola, Iñaki Gezura Oskorta, Oier Gorosabel Larrañaga, Gabriel Piedra Anakabe eta Ibon Iturbe Gabikagojaskoa gehitu zaizkigu eta gu pozik honelako lanak egiteko ez baita historiagile profesionala izan behar. Koldo Leniz Ortuondo, gure Txixirri, aspaldiko kolaboratzailea dugu. Horiei, ezagututa zelakoak garen, eskerrak ber bi.

Aurtengo zenbakia makina bat lan dakartza; kantitatea ez da falta behintzat, kaltatea, irakurleok epaile. Kantitateak hitza asmatu beharko zen!

Jesus Muñizen Ars Moriendiko laudak Amantzi Urriolabeitiak ia ehun urte lehenago ikertu zituen. Sagar lapurretan eta gehiago egin dugu zuoi lekeitar ezezagun hori hurreartzeko. Heriotzaren beldur da Juan Manuel González, nor ez, zuek ez ala? Enterradonariak igual ez; Aitor Iturbek ofizioa ikertu du eta Gorka Perez de la Peña horien lantokia, kanposantua. Cristina Castilok Bizkaiko Eliz Artxiboa hurretaratu gaitu, heriotza gai nagusi legez. Iluna doakigu zenbaki hau; gure auzokoez ere, Ispaster auleritu dugu, sekreturik dituzte. *Ez da sekreturik goiz edo berant jakiten ez denik*; lau hilera mando atera ditzakegu "armairutik", izara eta mantapean gorde-gordeta zeudenak. Oraindik ez zarete baldurtu, ausarrak zarete. Zortixarren artean ezin ahaztu izurriak, benetan baldurgarriak 1524 eta 1597koak. Beldurgarriak izan ziren baita gerrak eta goseteak ere. Gerrak eguneroko ojaia izan dira, baina Francoren gerra zibilean zentratu gara (kanpoan utzi ditugu esaterako gerra karlistak, pena handiarekin), gerran eta ondorioetan. Patxi Iuaristik Lekeitioko fronteko gertakariak azaldu dizkigu, eta Jose Andrés Idigorasak lehen pertsonan bizi izan zituenak.

Zapran gagoz, zapran gabiz

Francoren gerizpa luzea izan zen eta da. Zeniga medikuak (Maite Garamendiren artikulua) eta Gabika abadeak (Ibon Iturbe) jasan izan zuten euren haragiar orduko injustiziak. Gezura badiudi ere, plazan dagoen monumentuak ere badaki horretaz (Gabriel Piedra). Jakob Gappi (Mikel Arizaleta), oraindik okerragoa, posible bada, tokatu zitzaion, Hitler.

Alfredo Morazaren *Bolbora eta kresala* artikulua erekin, Lekeitioko gotorlekuen historia errepasatuko dugu.

Alaxeagoak dira (ez dakigu egileek zer pentsatuko duten) beste artikululu batzuk: Diego Rivera handiak (ezin da hobeto esan) Lekeitioren egindako oleak Mikel Onandiaren eskutik, Altunaren parte hartzea Gernikako arbola kantan (Fernando Garatea), *Lurrazpiko Lekito* (Oier Gorosabel, *ADES* espeleologia Elkarreko *idea*). Garraitz irako azken pinuak (Iñaki Gezura), *Ustatorretarrak* (Koldo San Sebastian), *Gitarria ta biolintxua, Ibañez de la Benteriatarren leinua, Lekeitioko sagninak edota Zumatzetako maleta, azken hauek, eta besteren batzuk, autore berarekin, Aitor Iturberenak. Honak ez daki sobera hartzen duenak, gaizki estutzen duela. Salikaezina eta misteriozua*

Koldo Lenizen *Se non e vero... storia*.

Horrez gain betiko atalak, hauxe editorialak, Kuriken diskurtso edo fillojika, liburuaren erreseinak (Iñaki Golegana), *Arxiboko kontuak* (Maite Garamendi), Batean bale, bestean kale eta gure hankasartzeak (*Zazpi akatsak*). *Txitxitik* ez dugu oraingoan elkarri, baina bai herririko artistak bikain bat, milaka kartel diseinatu eta marraztu dituenak, Bittor Txakartegi. Espazio faltagatik aurtien Perla eta Azken Kopatxu barik geratu gara, azken hau Alejandro medikuak eta Abstemioen ligak gomendatuta.

Eskerren atalean, amaitu baino lehen, berriro eskertu artikulak idatzi dituzten guztiak eta, baita gure marrazkilari bikaina ere, Jon Zubiaur eta zelan ez, Kiñulakoak, euren trebeziagatik baino pazientziagatik. Azkeneko urte dugu merturik gehien duena, ondarrutarra den Inigo Zabalak famatua, meritu handia baita ondarrutarra izan eta Lekeitioko aldi(kari) batean parte hartzea. Azala diseinatu zigun, eta aurtien ere eskua bota dugu (samara).

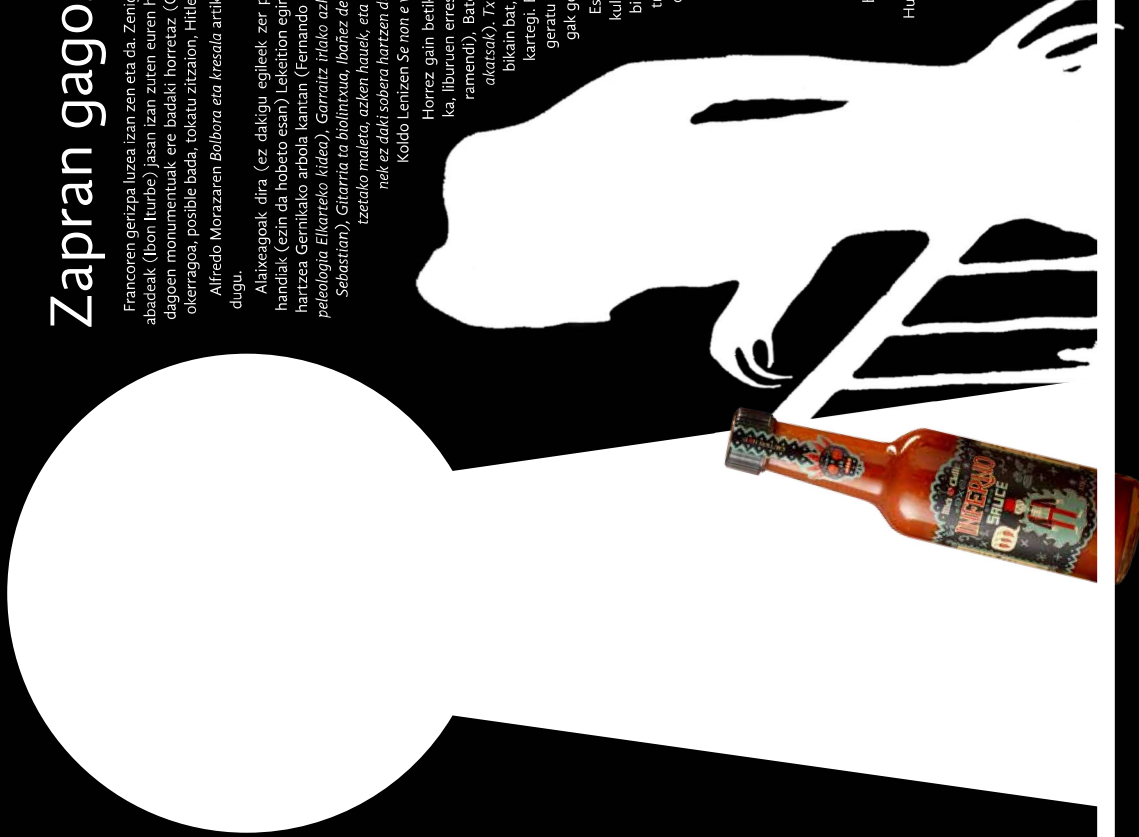
Akatsen atzerik ibili diren detektibeak ere, Maite Garamendik eta Fernando Garateak, txaloak merezi dituzte. Ibon Iturbek ere euskara arloan lagundu du. **ESKERRAK** DENOI (eta ahaztu barik Lekeitioko Udalar!).

Gehiegi luzatu bagara barkamenak eskatu, baina hainbeste izen eta abizenekin ezin amaitu!

Hurrengoan gehiago eta hobeto (hobeto ezin da)!!!

Familiak ez du inor hartzen

KURIKeruaK



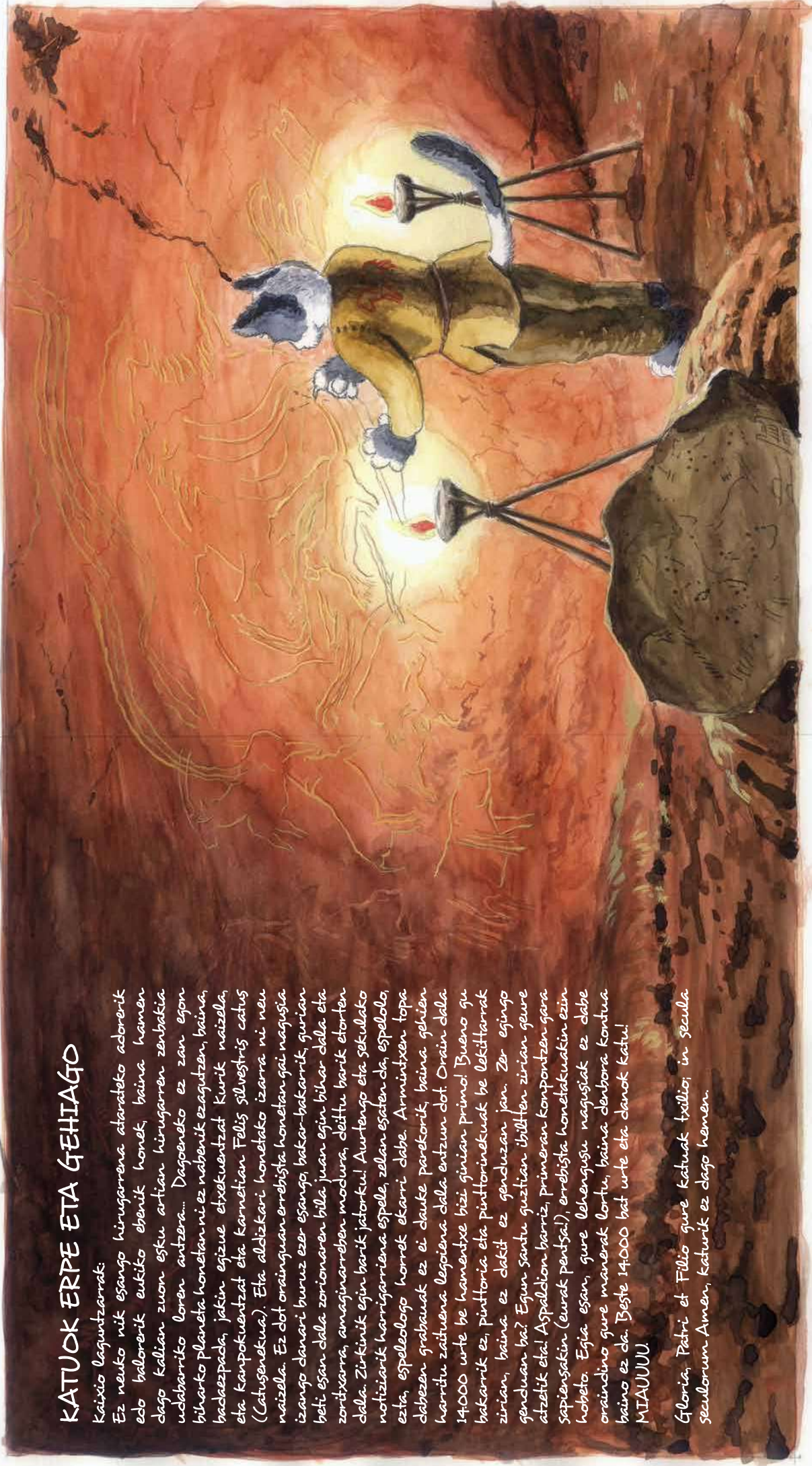
KATUOK ERPE ETA GEHIAGO

Kaixio laguntzarak:

Ez neuko nik esango hirugarrena ataratuko adoretik edo balore-rik eutiko ebentik honet, baina hemen dago kalia zuon esku artian hirugarren zenbakia udabarriko loren antzera... Dagoeneko ez zan egon biharko planeta honetan ni ez nabenik ezagutzen, baina, badezpada, jakin ejizue etxekuentzat kurrak naizela, eta karpokuentzat eta karnetian Felis silvestris catus (Catusenekua). Eta aldiakari honetako izarra ni neu naizela. Ez dot orainguan errebista honetan gai nagusia izango denari buruz ezer esango, bakar-bakarrik guria beti esan dala zortaren bila juan egin bihar dala eta zortxarra, amaginarrehen modura, deltu barik etorten dala. Zirkuit egin barik jatorku! Aurtengo eta sekulako notziarik harigariena espele, zelan esaten da, espelolo, eta, espelologo horrek ekarri dabe. Armintzen topa dabezen grabatuak ez ei dauke parekorik, baina gehien harritu zaituena legoiena dala entzun dot. Orain dala 14.000 urte be hamentxe bizi ginenako primo! Bueno gu bakarrik ez, pinttoria eta pinttorietuak be lekittarrak zirian, baina ez dakit ez genduzan jan. Zer esingo genduan ba? Egun santu guztian ibiltzen zirian geure atzetik eta! Aspalcion bari, primeran konpontzen gara sapiensakin (eurek pentza!), errebista honetaketakin ezin hobeto. Egia esan, gure lehengusu nagusiak ez dabe oraingino gure manerak lortu, baina denbora kontua baino ez da. Beste 14.000 bat urte eta denok katu!

MIAUUUU.

Gloria, Patri et Filio gure katuak trillo; in secula
seculorum Amen, katurik ez dago hemen.



Ars MORIENDI

Jesús Muñiz Petralanda
Itzulpena: Hori-Hori

XXI. mendearen hasieran bizi garenok ez dugu denbora asko ematen heriotzat arduratzen, baina tradizioz gizaoren funteetxo kezketakoa bat izan da gure historia osoan. Egunerokito bizimodu azkar eta korapiltasunaren murgilduta gabilatzanez, ez dugu jaramonik egiten harik eta segadun andre zaharrak ezagun edo senituek bere zerrendan ezarri arte. Eta orduan konturatzat gara zer baxto gauden pertsona ta gai hontu gure egiteko. Heriotza gertatzen denean, askotan ez dugu azaipenik ez kontso-lamendu-itziz egokirik asmatzen zendearen hunkortzat.

Heriotzaz hitz egitea, gaur egun, ez da gozoa, ez da inolako aproposa gertatzeko, eta funtsean denek jakin helzen denaren ezin izango diogula itzuri egin. Heriotza gertatzea naturala da (jaiotzea, haztea edo zahartzea bezain naturala, behintzat), baina bizi garen gizarte hedonista postmodernoak nahiago du kontu gogakari horrenkeri zerkulua duen guztia iruzin egin eta baztertu, eta helzen deneari azkar, modu asetikoa, pribatua eta profesionalen laguntzarekin pasazartzen salatzzen da.

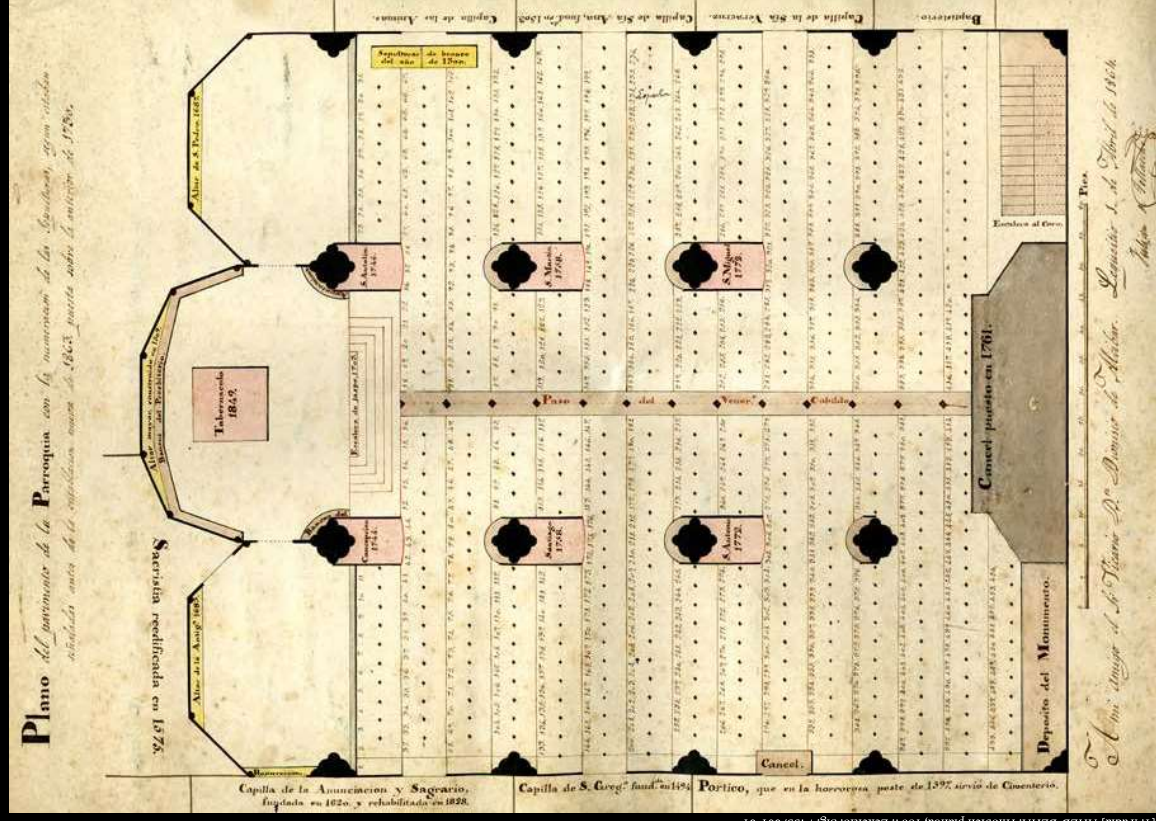
Ez da beti hala izan, ordea. Heriotzaren in-
guru gizarie-ohiturak azaldu izaten XX.
mendaren erdialdeaz gero. Gure arbasoen-
tzat heriotza egintza soziala ere bazen. Izan-
ere, komunitate herio-errituetan parte har-
tu zuten eta horrela trantze garritza erazi-
go ezamaten laguntzen zuten. Antzina bizim-
o eta estua zen; bizitza kokan zegoen sari eta
jendeak heriotza hurbil zuen. Horregatik,
aurre egin behar zizaien eta prest egon behar
zen ustakabean ez harrapatzeko. Bestek bes-
te, aurreraren nahikoaekin ezartzen noren

ehortziko zen gorpua. Heriotzarekiko hurbiltasuna ez zen noizean behingoa, baitz eta egunetako, eta horren erakusgarririk hoberenak tenpluak ziren, barnean biziaik eta hilak bizitzen baitziren egunean-egunean, harik eta XIX. mendean zehar kanposantu zibilak egiten hasi arte. Ohiturak aldatu badira ere, gaur egun elizetara oraindik aurkitzen ditugu bizirik uzteko eliztarren urri ematen duten lekukotzak. Leikeitoko basilika ez da salbuespena.

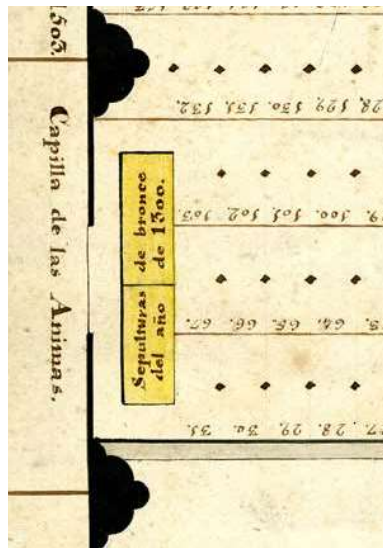
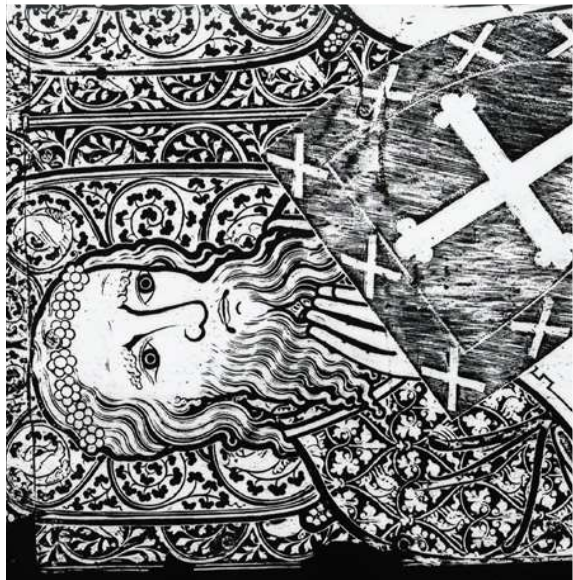
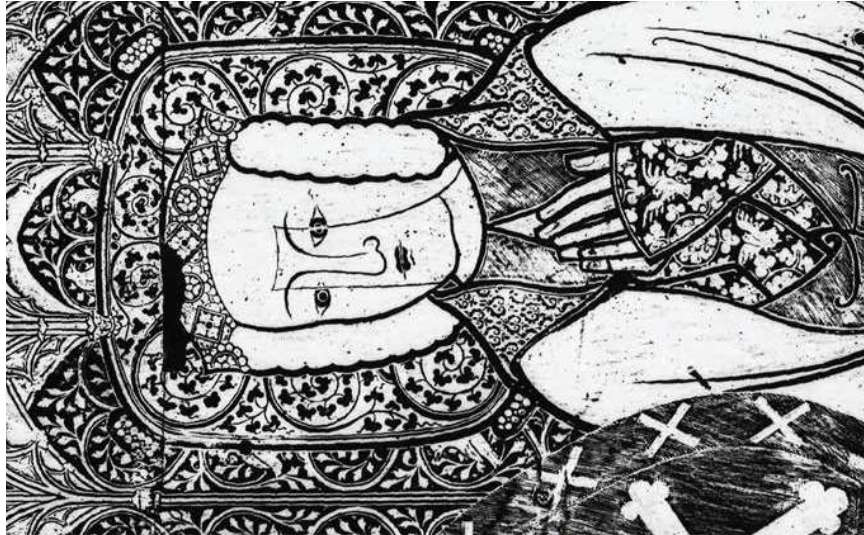
Dokumentu bikain hauek Behe Erdi Aroan Lekeitioko eliteko pertsona batzuek heriotzaren kontzeptuaz zer iritziz zuten argitzen dute; gainera, Lekeitioko artelan flandriar bereziak dira.

sentimental sakona eduki arren interes artetikorik ez zuten familia-hilobian amariutea onatzen. Etxeko hilobiarren balioreari adierazteko eta parrokialako artxiboko funtsetan gordetako diagoien elizako hilobien planoak, 1863. urtean egina zena zuretzko estalkiak berriketako lanak egiten zirenean [1. irudia], agerikoa baita kontu handiarekin zehaztu zela non zegoen familia bakoltzarena (450 baino gehiago zeuden). Sailen antolatzea iturraz homogeneoa balaizten ere, desberdintasunak zeuden, hilobiagatzen erakundeak ziren eskubideak asko aldatzen baitziren aldaie nagusira zegoen distantziaren arabera. Izan ere, jendeak uste zuten santuen erlikia nagusietatik zenbat eta hurbilago egon handiagoa izango zela abasoa azken judizioa helitzen zenean.

Bizian nolabaiteko oparotasuna lortzen zutenek aretara hartzen zuten, bai eta balabide asko ere, beren aldikio pertsonak eta etorkizuneko (gu gure tarreko) ilkus zezaten erraustetarik zipitzi ere gertatzen ez zenean. Gorpuren azken egunkia parrokiala zortu-eko hilotxetako bai izango bazen ere, lele-rik batzuek ahalaginak eta bi egiten zituz-ten gainerakoetarik bereizirako. Horretarako, hilotxetalki oso bereziki aginduz zituzten; batzuen bidez heldu zarkizku: itozto soldatu- tako lau laminez osatuta dauden laudak dira. Gaietan bi bikoteren irudiak grabatuta daude. Inskripzioak dituzte, baina ez daude osorik, zo- rrauzte. Dokumentu bikiak beha Behe Erdi Aroarekiko eltereko pertsona batzuek he- riotzaren kontzeptuaz zer iritzi zuten agitzen du; gainera, Lekitokio artelean flandriar be- reziki dira.



[1. i rudia] AHEB-BEHA. Hilobien planoa, 1864. Lekuitio. Sig. 7433/001-01

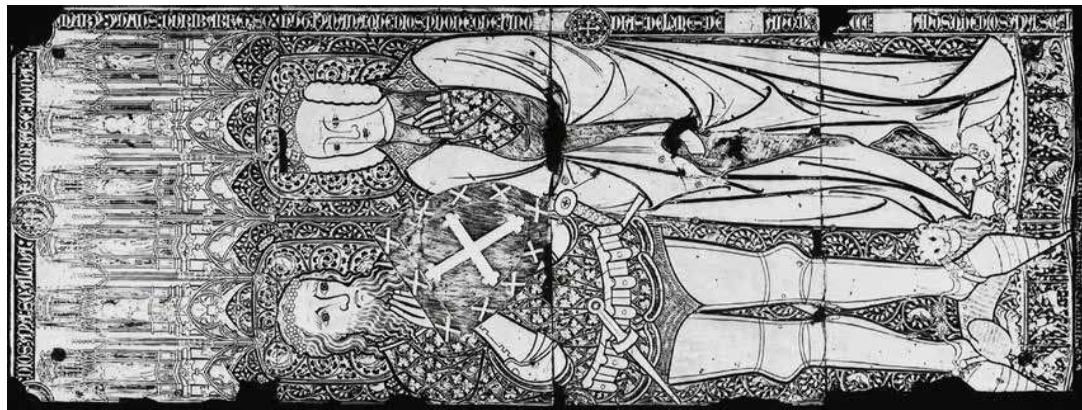


tan bilduta dauka, eta aurpegian belo gardena. Lepo luzedun mantu handi batek ia soinekoaren apingarri guztiak estaltzen ditu, mahulak baino ez baitaude agerian. Senar-emazteek eskuak otol egiteko moduan batuta dituzte, eta gorputza zertxobait biratuta dute, ezkontideari begira.

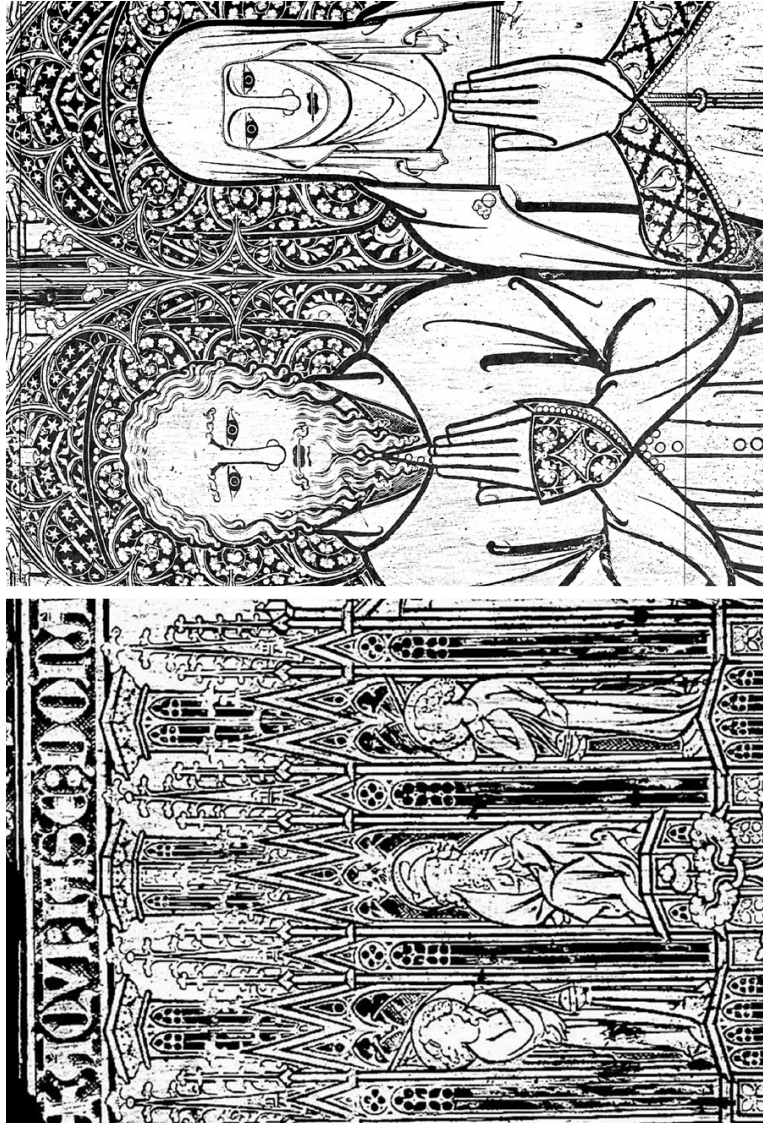
Agertokiak ere zenduen gizarte-maila gorengoa zela erakusten du: senar-emazteen irudien azpian brokatu-zapiluxukoa dago, eta gainean errezelto bana dute; hauen barruan Abrahamek hildakoen arimak hartzen ditu, alboetan intsentsu-ontziei eragiten dieten ingeruak dituela. Onetan bi animalia daude makurtuta: lehoia, kemenaren sinbola, gizonaren azpian; emakumearen azpian, aldiz, etxe-tyakurra, hezurra marraskatzen, leialtasunaren adierazgarri. Iudiak bi zolako poligonalen gainean; zokaloak ehiza-irudiez apainduta daude: gizonaren azpian, hartza eta oreina; emakumearen azpian, basurdea eta adarbakarra, eta ondoan lehoia, dontzeila batek koroatua. Pentas líteke nobleziaren ohiko denbora-pasa baten adierazgarri baino ez direla, baina benetan adieraz asko dituzte, eta era askotakoak, gainera: fededunen bertuteen eta bizioen arteko betiereko liskarra adierazten duten sinbolo moralizanteak dira.

Bi lauda horiek Santa Anaren kaperako horman esekita daude gaur egun, baina jatorriz hilotz banaren estalkiarene gainean egon ziren. Pentas líteke bi obra horiek ez direla oso gogoangarriak, baina kontuan hartu behar da Flandrian egindako mota honetako pieza gutxi gorde direla (hamar bat baino ez daude estatu osoan, erdiak Euskadin) eta Lelertioko eliza dela honelako bi lauda dauden toki bakarra. Horrez gainera, zaharretakoak dira, Castroko batekin eta Sevillako Arkeologia Museoa dagoen beste batekin batera. XIV. mendeko bakarrak baitira (gainerakoak XV. eta XVI. mendeak dira).

Kaperaren barrualdean dagoenak besteak baino kalte handiagoak jasan dituzte: goialdea belztuta dago eta inskripzio erdia galdu da. Inskripzioak dio irudiko emakumea Maria Ibañez de Uribarren dela, agiri batzuen arabera Ochoa Ortiz de Larizen alarguna izan zena; seguruenik, bera da ondian irudikatuta dagoen gizon apaia [2. irudia]. Gizonak plaka-armadura du soinean, eta horren gainean jipoi ikusgarria, eta armak dauzka: ezpata eta gupida-sastakaia. Horiek guztiak, oinetako ezproiek, enblema heraldikoak eta buru gainean duen lore-sortak zaldun noblea zela erakusten dute. Andreak ere lore-sorta dauka buruan; gainera, adatsa bi mototse-



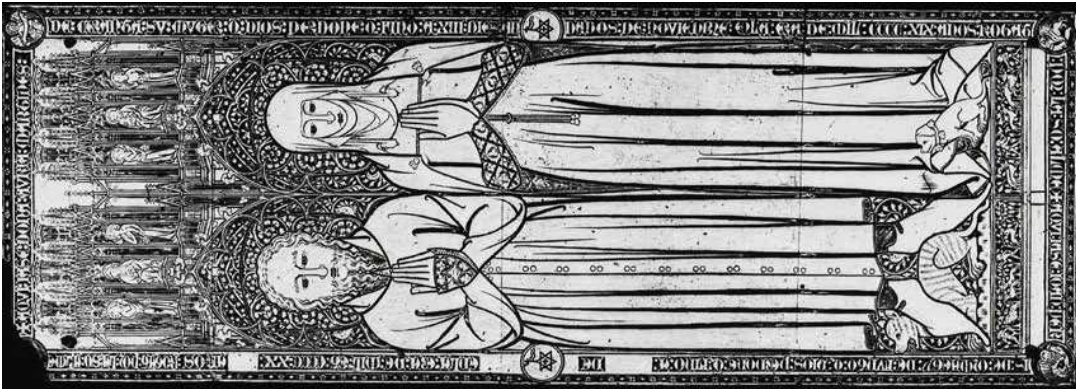
2. irudia. Maria Ibañez Uribarrenen lauda



Beste laudan [3. irudia] inskripzioa osorik dago, eta horri esker badakigu nortzuk diren ezkontideak: Juan Pérez de Ormaeği eta Auriá Martineze de Ceranga. 1382ko azaroaren 23an hil zena (inskripzioan 1419. urtea ageri da, data aro hispaniararen arabera ematen da, eta horregatik 38 urte kendu behar dizkiogu egungo egutegira ekartzeko). Gizonetxoaren heriotzaren data ez zen zehaztu (ez da agertzen ez eguna ez hila, eta urtea ez dago osorik –aro hispaniarreko 1420. urtea ikusten da, baina zuriunea dago azken zenbakaren atzean–), eta horrenbestez badirudi bizirik zegoela agindu zuela, alargundu eta gero, heriotza ezinbestekoa zuela jakinik. Oro har, aurretik azalduzako laudaren oso antzekoa da: hala ere, honetan hildakoak aurerra begira daude, hau da, ez dago Maria Ibañezen laudako konplizitatearen arrastorik. Bi laudetan, irudietan eskuak nolabait behartuta biratuta daude, alde bat erakutsiz, eta ez profila. Antzeketa arkitektonikoa ere antzekoa da: Abraham eta aingeruak, luxuzko oihala atzealdean eta buruak kuxinen gainean.



Hala ere, gizonaren jantzia desberdina da, zibila baita: txanodun jantzi luzea; normalean hil-jantzizat hautatzen zen frantziskotarren abitia delia pentsatuko genuke (garaiak bainat lekukotasun dauzlagu), baina aurrealdean botoi-lilara bikotizatza dauka, eta horregatik, azkenean, jantzia, zerrendez atxikitako laruzko oinetako puntadunak ezkutatzen ez dituenak, identifikatu ahal izango da: surcot. Haren azpiko jantzia oparagoa da, eskuren zati bat estaltzen duten mahuka handietako apaingarriek salatzaren duten bezala. Emaztearen barruko soinekoa ondo erakusten

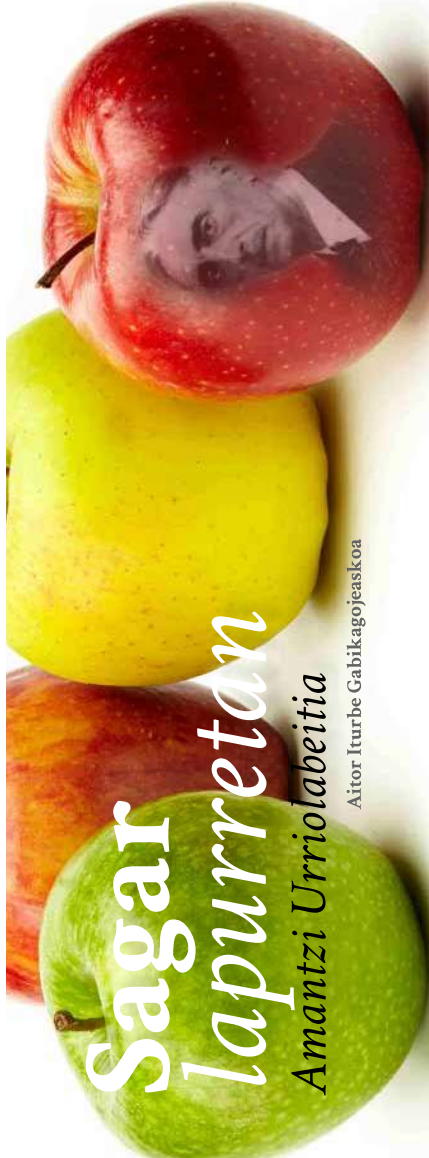


3. irudia, Juan Perez Ormaeği eta Auriá Martineze Zerangaren lauda

da, besaurre osoa ikusten da eta: hiru-ruze eta granada estilizatuaz apainduta dago, eta botoi ederrak dauzka. Horren gainean martua dauka solinean; mantuaren barruko forrari tira batek eusten dio bularrean. Aurpegia- ren inguruan lepoa ezkutatzen duen estalgarria dauka, eta buruan beloa. Bikote honek beste animalia batzuk ditu ondano: txakur bana. Senarrak zapaltzen duenak itxura basatiagoa du (agian adiera negatiboarekin, Erdi Aroan txakurrek ohi zuten bezala) emaztearen oinen artean dagoen txakurkume zoragarriak baino (kas- kabilodun lepokoa dauka). Hemen ere ehiza-irudiak daude: basurdea eta oreina, bestean bezala, eta horiez gainera erbia, lasterka ihesi, eta aztiarnari batzuk adarrak edo tronpak jotzen.

Xehetasun xume batek gizonaren lan- bidea erakusten du. Inskripzioan tartela- tuta, laudaren alde lu- zeetan, bi ezkutu txiki daude, sei puntako izar batez (barruan gurutze bat duena eta beste bat errematean), eta kirtenetik ateratzen diren bi banderolez osatuta. Juan Perezek Flandriara eramaten zituen salgaak identifikatzeko erabiltzen zuen marka komertziala da. Jarduera horrek oparotasun han- dia eta honelako artelanak ezagutze- ko aukera eman zizkieten. Bestalde, gizarteko beste pertsonai ospetsu ba- tzuei kopiatzeko asmoarekin luxuzko estalki hau eskatu zuen bere hilibi- rako. Horri esker, egin eta sei mende baino geroago, ahaztu gabe jarraitzea eta oraindik gure artean egotea lortu du, nahi zuen hilezkortasun horreta- tik nolabait hurbil geratuz.¹

¹ Artikulu labur honek Brujasko Ronald Van Belle herriazalearen ikerketasunaren emaitza da. Artikulua 2013ko maiatzaren 10ean argia- tzen da, eta haren argitalpenaz eta gar- tulariako moldaketaz ni arduratu nintzen. Testua inulikatzen duten lauden kalkoen egilea ere bada, bere eskuzabatasuna eta adiskidetasuna eskeru nahi diziot berriro ere.



Sagar Lapurretan

Amantzi Urriolabeitia

Aitor Iturbe Gabikagojeaskoa



Eskolapeko eskola XX. mende hasieran

Oraingoan sagar lapurretan Amantzi Urriolabeitiaren ortura goaz. Urriolabeitia ez da gurean abizen ezaguna, baina XIX. mende amaieran eta XX.eko hasieran izan zen gure artean maisu famatua Domingo Izenekoa, ondarrutarra gainera, 1880-1915 aldian eskolapeko eskolan lekeitar belaualdi bi hezi zituen. Bitartean bederatzí seme-alaba izan zituen.

Ez da, beraz, harrizkeoa udal aktetan agertzen den ia guztietan diru "eske" ibiltzea. Ondo merezita zuen jubilatutaz enan zioen eskupekoa, 250 peseta: "... un escrito de Don Domingo Urriolabeitia participando en el ejercicio activo de la enseñanza indicando que el vecindario conoce los servicios que ha prestado al frente de la enseñanza educando a 2 generaciones y suplica se le conceda una gratificación..." LUA, Udal Aktak 1916-1-8.



Urriolabeitia-Iburro familia 1900 bueltan



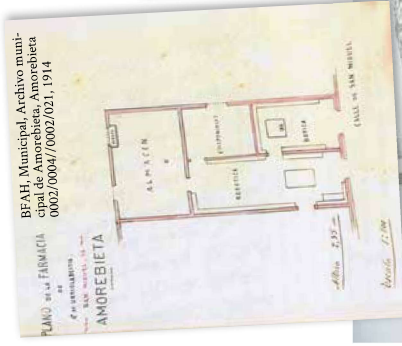
Amantzi Urriolabeitia eta Maria Sasuategi, 1907

Seme nagusia da guri interesatzen zaiguna. Amantzi Urriolabeitia. Zertxobait badago "eskegita" Interneten, baina hurrunetik ere ez, merezi duen beste. Botikaria profesioz, botikak saldu izan ezik edozer egin zuen bere bizitza oparoan.¹

Politikaria, margolaria, musikoa, heraldista, literatoa, linguista, historialaria... zer ez zuen landu gizon honek! Botikari errenazentista hau 1907'an zornotzar batekin ezkondu zen, Erosalia Maria Sasuategirekin Urkiolako santutegian, eta Zornotzan geratu eta egin zuen bere bizia harik eta Francoren gerra zela eta Frantziara alde egin behar izan zuen arte. Lekeitarrek galdu zutena zornotzarrek irabazi zuten. Zornotzan hazi eta hezi zuen familia gure botikariak. 1914'an zabaldu zuen botika San Miguel kaleko 14'an, Felipe Sasuategi koinatuaren eraikinean, hor alboan ikus dezakeguenez. Botikaria esku zabala izan zela esan dugu, hemen baieztatzen duen gutuna: "Me dicen tambien que como profesional de farmacia, era muy desprendido, ya que cuando algun cliente pedia algun especifico caro, le insinuaba que no lo comprase y en su lugar él prepararia alguna fórmula muy similar y con un costo muy inferior" (Lequeitio, 2-1-76). Gure aurretik ha-

¹ Bego Renteria zornotzarrek lagundu digu informazioz blaketan eta altak, Enrike Renteria margolariak, esandakoak gogoratuzen ditu. Aita Amantziren lagun handia izan zen eta Begoek etxean entzuten zituen kontuen artean Amantzirenak sekula ez ziren falta. Haren botikara joaten zirenak sekula ez zuten aurkitzen nahi zutena, etorri bilar esaten zien Amantzik, negozioari kasu gutxi eginez. Artitak beti artitak!

ren atzetik ibili zen Jose Ramon delako baten ikerketak dira: "Ahi va lo que he podido conseguir, de momento, referente a BOTI. [...] Seguiré recopilando datos curiosos con los ancianos de la Villa con el fin de que Aita Shanti pueda lucirse con este Lequeitiano.-Zornotzano, que para eso soy el embojador de Amorebiera en esta Villa costera". Nahi barik Aita Santiren berriemailea preso! Baina ez gara hona etorri Amantzi botikariaren gainean hitz egiteko bakarrik.²



BFAH Municipal, Archivo municipal de Amorebiete, Amorebiete 0002/0004/0002/021, 1914



² Santiago Onaindiak lehenengo (1908'an) Egetan izan zela botikari dioten arren, badakigu 1905'an Areetzan botika zabaltzeko elsaiera egin zuela.

Beste dohainetaz hitz egitera gatozkizue, esaterako hango korala fundatu zuela esatera eta, besteak beste, Zornotzako ereserkia (muskia behintzat) berea dela:

AUPA GAZTEAK

Aupa gaztiak erdu goazen

kirol egitera

gure gorputzak

jartzen sendo, sendo haritzen antzera

Nagia makala

beti, beti

edonon ageri da

oin eta besoak

harro, harro

burua dok arina





"Euskal literatura" Santiago Onaindia, 1972-90

Gure idazleak zuoi hurreratu nahian sagar lapurretan jarraituko dugu, oraingoan amotartar baten ortuan. Santiago Onaindia, aita Shanti, amotartarren "Euskal Literatura" liburuko Amantziaren biografioa erabiliiko dugu gida lege.

AMANTZIERAKLIO URRIOLABETIA IBARROLA (1881-1944)

Euskaltzele goragarria, zintzo bezain opal euskal galez hain aundia eginia.

Lekietio'n jaio zan 1881-6-6'an, goizeko zazpi ta erdietan, Arranegi plazan. Zortzian bateatu zuen Toribio Gerrikabettia angio apaiz-buruak. Bere gurasoak: Domingo Nikolas Urriolabettia Aguado, ondarrutarra, Len-laskuntzako maihua, ta Josefa Petra Ibarrola Garatzabal Motriko'ko alaba. Bederatzi neba-arreba izan ziran: Amantzi Eraklio, Anjel Eugeni, 1883- 3-1'an jaioa; Emiliano Ipolito, 1884-11-12'an jaioa; Petra Josefa, 1887-1-31'an jaioa; Pablo Julian, apaiza, 1888-2-5'an jaioa ta Zornotza'ko kapellau zala er-beteratu ta 1921-3-6'an illa; Andresa Eloisa, 1889-11-30'an jaioa ta 4 urtekin muñeriz illa; Bonifazio Erroberta, 1892-6-5'an jaioa; Atonasia, 1893- 10-5'an jaioa; ta Errolmun-do Amantzi, 1896-3-15'an jaioa.

Gizon ikasia zan Amantzi. Abertzale zintzoa, Bizka-Buru-Batzarreko izan zan, eta Sukarrietako'ko Batzokia zabaidu zanean, adibidez, bera mintzatu zan Alderdiaren ize-nean. Lanbidez sendakilari edo botikario izan zan, lenengo (1908) Elgeta'n eta gero gerra-rantz Zornotza'n egonik. Marrakziolari bikaria zenez, badu lan ederrik -Lekietio'ko erria ta eliza artako Andre Maria, esate baterako- or-katzez eginda. Musikalari ere bazan, eta Zor-notza'ko Korala berak eratu ta zuzendu zuen. Idazle bezala ere lan polita egin zigun, euskeraz ta erdenaz idatziarik. Ezta miresgarri: bere aitak Lekietio'n bietara erakusten zuen; gizasene artez ona zenez, eskolako bere ikas-leak ere orrelaxe nai zituuen, onak, jakitunak eta artezak: bere semeak orduetatik kanpo ere ikasten eukiten omen zituuen.

1919-10-26'an Euskaltzaindiak zazpi Probintziatarik urgazleak autatu zitunean, an zan A. Urriolabettia ere Bizkaiaren arteen: ots, F. Belaustegigotia, Jon Gurutz Ibargutxi, Gabriel Manterola, N. Oleaga, A. Urriolabettia ta P. Zamartia.

Ba-zuen bai ospe ta itzala euskal letretan, ta, euskaltzain bezela, iker-saillean ari izan zan, beste arlo batzuk arbiutatu gabe. Eus-ko Ikaskuntza'k, esaterako, Gernika'n eratu zuen, 1922-gio tailarren 17'rik 17'ra, Il'ga-rien Ikuntza-sailekoen Batzar orokorra. Ots-aundioa nurboit. Amantzi Urriolabettia'k itzaldia izan zuen, gai onetaz: «El Euskera y el Estado». Eta ondoren bezela au jakin-erazi zuen: Estadiagandik iritxi bear zala, erreguz eskaturik, Euskalerian lan egin bear zuten notarioak euskeraz zekitenak izan zitzaia; baita gure Udaletxetako sekretario ta osala-riak ere euskeraz jakitiera beartu bear irakela.

1911-1915 bitartean batez ere «Euz-kadi» aldizkarian idatzi zuen, Eleizalde'rar Kaldobika'ri lagundurik; adiskide miñak zi-tzan biok, eta bergatarrak bere «Zaldi Bol-tza» eskeñi zion (Euzkadi, 1914, XI, 317 or.). Lekietiarri, zegion lanaren ordez bear bada. Geroago, Bilbao'ko «Euzkera»-n ere, 1930'rik 1936'ra, lanok beintzat argitatu zi-tzigu: «Escudo de Lekietio», «Las lapidas de Elorriaga», «Heraldica vasca», «Las laudas de Lekietio», «Lauburu», ta abor.

Azken gudadian Frantzia'ra jo bear izan zuen bere emazte -Erosalia Maria Susua-tegi- ta seme-dabakin. Biarritz'en, Verdun-kalean, 84 zenbakian, bizi izan zan zazpi ur-tean: bertan il zan 1944-12-26'an.



Amantzik margozturako Lekietioko Ama

Onaindiak esandakoari gutxi gehitu diezakeo-gu. Badakiagu batzokia (Zornotzar Batzokija) 1907'an fundatu zela eta lehenengo batzor-deetan (junta municipal) Amantzi eta Felipe Sasuategi koinatua ohikoak zirela. 1916'an Jaungoiko-Zale Bazkuna sortu zen, han be par-taide ziren bera eta bere anaia Pablo abdea. Alderdiak antolatzen zituen ekitaldi gehiene-alabek, batez ere, kantuan, dantzan, antzer-kian... Hogetamarreko hamarkadarako lehen "ezpatari" bihurtu zen; 1930ean "Comunión" eta "Aberri"ren elkar-batzeko komisioko pai-taide izan zen eta urte berean, abenduan, Biz-kai Buru Batzarreko lehendakariorde aukeratu zuten Ramon Bikuña lehendakari zela. Berririo izan zen BB8ko batzarkide 1932'an Luis Arana Gofiren lehendakaritza.

Heraldikan ere ez zen edonor izan. Larra-betzuko eta Getxoko armariak bereak dira eta Euskal Herriko armaria ere ideiatu zuen, oraindik jeltzaleek erabiltzen dutena. Lekietio-ko armariari buruzko ikerketa Euzkerea aldiz-karian argitaratu zuen.

Margolaritza ere gustoko zuen. Irakurri dugu, Frantzian, azken urteetan, pintatu zue-la. Ez dugu ezagutzen bere obra, baina etxean gorde dute Onaindiak aipatzen duen Andre Maria, Lekietioko Antiguako Ama, eta esku ona erakusten du. Apurtxo bat beranduego jalo izan bazen—edo gu lehenago— Kurik aldiz-karian lan egingo zuen duda barik!



Amantzi Urriolabettia eta familia desterruan (Biarritz)



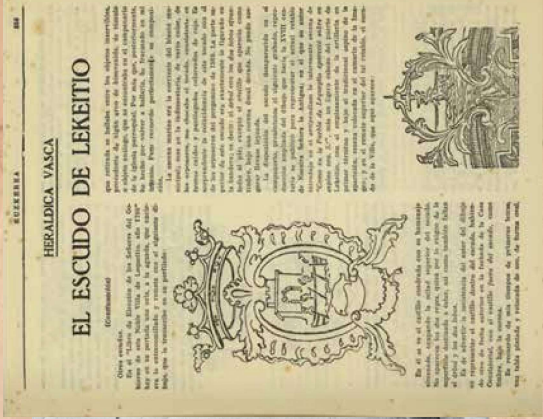
Amantzik diseinatu eta zuzelkatutako armaria. Familiaren altxorret.

NUESTROS AFILIADOS NOS ENVIAN FOTOS DE INTERES HISTORICO PARA SU PUBLICACION



Amantzi Urriolabettia
Xabier Urriolabettia
Eduardo Urriolabettia
Luis Urriolabettia

Bizka Buru Batzarreko kideak, euren artean Amantzi lehenengo eskumatik eta Luis Anna Gori BB8ko lehendakaria erdian, 1932.



"Euzkerea" 13. zenbakia. (1939-1-15)

BOGA-BOGA

Musiko ona zela esan da, ez da harritzekoa bizi izan zen garaietan musikak —eta lekeiteio musikak— bai izateko goen. Eta zer diosku Ondarroako aita zuen musikak honek Boga-Boga kantari buruz, ba Lekeiteiokoa zela. Aita Donostiak bere "Cancionero" liburuan batu zituen Amantziren hitzak:

"Esta melodia se cantaba en Lequeitio, en la escuela de párvulos de D. José Etxeberria, hasta el año 1887, año en que dejó de asistir a este Centro docente".

Barkora, mariñelak.
Barkora, mariñelak.
Juan biar dogu urrunera,
Bai, indijetara,
Etxat, ez, aztuko } bis
Zure plai ederra. }
Agur, Lekeitio,
Itxaso basterra! }
Agur, Lekeitio,
Itxaso basterra. }
Agur, Lekeitio!

Amantzik txikitari ikasi zuen Lekeiteio eskolan kanta hori, eta ez zuen utzi halako edo antzeko ezer kantatu zenik Ondarroa aldean, aita hangoa izanda etxean ez zuelako sekula komentatu gartzetan Boga-boga kantatu zuenik Ondarroan. "Mi padre, que era ondarrés, de buena memoria y no mal músico, nos decía que al aplicar el nombre de la localidad en la despedida de la canción, era a gusto del cantante. En su juventud (hacia el año 1870) tomó parte en un orfeón que se formó

en Ondarroa, y no le oímos nunca jamás decir que cantasen el "Boga-boga"; y parece pues, to en razón que en una masa coral apareciese, como pieza obligada, la que hiciera referencia al pueblo". Ez dago txarto arazoletuta. Ausartago aldaketan agertzen Ondarroa agertzen da Lekeiteioren orde. Ze ingotsau bai!

Eskerrak
Jon Avela eta
Begoña
Renteríari

257. BARKORA, MARIÑELAK (Libre-estilo 8)



"Barry Lindon" pelikula bikoitza

LAS LAUDAS DE LEKEITIO

Allá, a principios del 1900, fui en Cavanillas "Lequeitio en 1857", refiriéndose a las dos laudas sepulcrales de la basílica lekeitiense: "Estos monumentos sepulcrales, por su raro mérito, por su veneranda antigüedad, serían en otros países objeto de especial cuidado. Se habrían sacado calcos, grabados, figurarían en los museos...". Y me formé el propósito de sacar, inmediatamente, un calco, quizás el primero que sobre estas laudas se habría hecho. Con el interés que en mí despertó el deseo de conservar un recuerdo de tan bellos objetos de arte, y de los primeros monumentos que de su historia conserva mi villa natal; provisto de papel y barras de carbón, útiles que en la ejecución del tal trabajo empleé, me dirigí a la iglesia parroquial.

Estas laudas hallábanse, anteriormente, a la fecha precitada, clavadas sobre el enterramiento, de las sepulturas familiares. En mi niñez, una de estas era situada sobre el pavimento, junto al altar de las Animas, expuesta a las pisadas de los fieles que acudían a los oficios divinos; motivo este por el cual algunas líneas delicadas del grabado se hayan desvanecido por el roce, aunque no desaparecido las siluetas o contornos, de los motivos ornamentales.

Esta lauda fué levantada y colocada en la pared del tramo que actualmente ocupa el altar de San Antolín, en el hueco de la parte de la Epístola a diestra, en un lugar para ser cómodamente examinada.

La otra, desdichada del entarimado, y plegada a sus cuatro secciones, hallábase en el desván habilitado para archivero parroquial, en espera de que se resolviese el litigio entre el Cabildo parroquial y la familia de Arte, que sostenía ser la propietaria de esta segunda lauda.

Tuve, pues, que dirigirme al altar de San Antolín, y por medio de una alta escalera de tijera, ayudado en mi labor por un amigo —Julian de Zierreta (q. e. f. e.)— pude sacar el calco, que aún conservo.

Hoy se hallan estas dos laudas colocadas en el muro donde se abre el arco que da acceso a la sacristía, a derecha e izquierda de este arco.

¡Qué contrariedad! La leyenda correspondiente al varón en la lauda que reproduce, había sido cortada en todo su lado mayor, así como también en el lado

inferior! Había desaparecido ya esta inscripción cuando don Antonio Cavanillas (1) hizo su referencia en el año que consigno en la nota bibliográfica. ¿Quién será este ignoto caballero? Es la pregunta que entonces me hice y azuzado por el placer de rasgar el velo a lo desconocido; de entonces acá sigo olfateando su rastro. Aunque presumo haber dado con el conspícuo personaje, no he de abandonar más búsquedas hasta adquirir la evidencia —en cuanto la crítica histórica conceda—, de la personalidad de este caballero.

La lauda arañada con el N.º 1, chapa de bronce, tiene de altura (sin incluir la inscripción recientemente adosada a su pie), 2,110 metros por 0,785 metros de anchura, seccionada en cuatro chapas.

Con un fondo de motivos de estilizado ramaje, intercalado de aves en posiciones sinérgicas en cada diseño (que bien puede simular un tapiz); sobre una doble peana historiada de escenas de caza: lucha del hombre con el oso, caza del ciervo, del jabalí, etc.; motivos ornamentales, interesantes; y bajo dos series de 6 tres dodecetos del gótico, florido, surtidos de seis imágenes de saltos de difícil descripción; hallanse dos personajes, que por los atributos, enjaulados de hojas y volutas, que respaldan sus cabezas, hemos de suponerlos yacientes.

El personaje de la derecha (2), caballero cubierto con armadura de la época, cifrado espada y puñal, calzado de espuelas, envuelto su busto en corto manto ricamente bordado; un cerco de menudas flores, a modo de diadema rodea su frente, y embraza escudo en el que campea la cruz trebolada, orlado de diez saúvres; escudo que aparece dos veces repetido promoviendo los dos lados de la inscripción funeraria. Lleva a sus pies un león de heráldica melena, que díx que simboliza el valor del difunto.

(1) "Lequeitio en 1857". — Madrid—Imprenta de J. Martín Algora, 1858.

(2) Aunque en cuanto, para lo sucesivo, que me refiero siempre al objeto y no al observador.

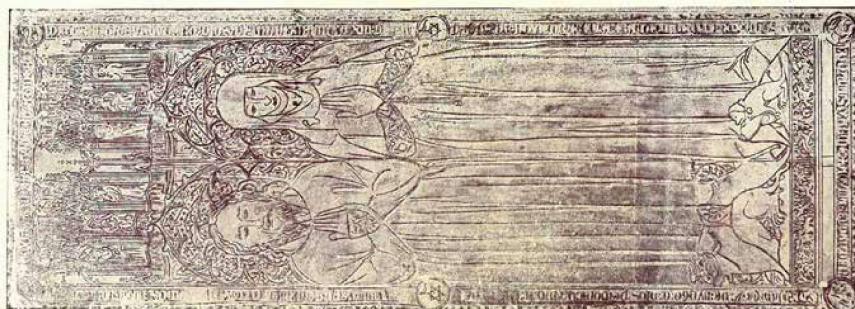




Núm. 1

Laudas de la Basílica Parroquial de LEKEITIO

(Fotos LUX)



Núm. 2

La figura de mujer que va a su izquierda, lleva manto largo y liso, excepto el cuello y los milotes y exigua parte de la túnica que van adornados de pájaros y hojas, a imitación de tisúes y estofas. La lástima que el tocado haya perdido las finas líneas del grabado, pero conserva el aplastado bonete (?) de adornos encerrados en círculos y rombos. A sus pies, un perrito con collar de cascabeles, royendo, como supone Lekanda (1), una tibia.

La inscripción de esta lápida, en monacales de relieve, ha dado origen a apreciaciones de fechas no concordantes.

He aquí la inscripción (2):

Lado superior. — : DIOS : AYA : SO : ALMA :
 * : AQVI IASE DUNA :

Lado izquierdo. — MARY : YVANS : DURIBAREN
 : SO : MUG : FYNADA : QUE : DIOS : FDOONE : QUE :
 FINO : — : DIAS : DEL : MES : DE — : ASO
 : DNI (roto) : CCC : — : ASOS : QUE : DIOS :
 AYA : SO : AL (cortado).

Difere esta mi transcripción de la de Cavanilles, al igual que de la de Pirala (3), que es una copia de la de Cavanilles, y para su confrontación bela aquí:

Aquí paze doña Mary Ibañez de Urbarren so mager finada que Dios perdona que finó a... del mes de... uno de M e CCC años, que Dios haya so alma.

La lápida NUM. 2, es de 2,195 metros de altura por 0,772 metros de ancho. Es idéntica en estilo y ornamentación a la ya descrita. Se repiten, con alguna variación, las escenas de cacería de la peana.

Representa también a dos personajes, marido y mujer, yaculados y en actitud orante.

La indumentaria, de ricos-hombres, es lisa, sin más adornos que los que el varón ostenta en los milotes y la mujer en las mangas; vestas estalladas, sobrevesta y velo de líneas simétricas y boca cubriendo el mentón. A sus pies un mastín ? bajo el varón y un falderito en los de la mujer.

En los cuatro ángulos, sendos círculos que contienen representaciones de los cuatro Evangelistas; muy estropeado el del cantón superior derecho.

A la mitad de los lados mayores e interrumpiendo la franja que circunda a esta lauda, hallanse

(1) Juan José de Lekanda. "Pájaros de piedra de la Basílica de Vitoria", "El Nervión", 22 de octubre de 1899.

(2) Cuando abreviado que fui cortada la inscripción correspondiente al varón; por lo que empezamos con la terminación que la correspondía.

(3) "Española"—Sus monumentos y Artes—Su naturaleza e historia, "Provincia Vascongada", por don Antonio Pirala—Barcelona, 1885.

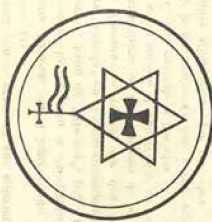


Fig. núm. 3

veces del señorial escudo de la anterior lápida. Osmegui la cifra o marca comercial particular del mercader Osmegui. La inscripción, en caracteres indistintos a los de la anterior, comenzando por la mitad del lado inferior, dice:

* AQVI : IASE : IOAN : PERIS : DE : ORMAEGY :
 DE : FUNTO : O : DIOS : PERDONE : O : FINO : A
 DE — : EN : LA : ERA : DE : MIL : ET :

CCC : XX : ANOS : ROGAT : POR : LA : SO : ALME.
 * AQVI : IASE : DONA : AVRIA : MARTINES :
 DE : CERANTA : SV : MYGER : Q : DIOS : PERDO-
 NE : O : FINO : A : XII : DIES : ANDADOS : DE
 : NOVIEMBRE : ENLA : ERA : DE : MIL : CCC
 XIX : ANOS : ROGAT : POR : LA : SO : ALME.

La transcripción de Pirala, que es, con la excepción de PEREZ por PERIS, la misma de Cavanilles, es esta que sigue:

"Aquí paze Johan Pérez de Ormaegui, difunto que Dios perdona que finó a... de... en la era de MCCCXX años, Rogat por la so alma."

Y la de Lekanda:

"Aquí paze Joan Peris de Ormaegui difunto, que Dios perdona que finó a... de... en la era de mil e C. C. C. X. años, Rogat por la so alma."

Pirala no inserta la transcripción de doña Auri; lo hace Cavanilles al tener siguiente:

"Aquí paze doña Auri Martínez de Ceranga so mager que Dios perdona que finó a 13 días andados de noviembre en la era de MCCCXIX años. Rogat por la so alma."

Los errores más importantes de estas dos últimas transcripciones son: en las de Cavanilles y Pirala el de la era de mil trescientos en lugar de la de mil cuatrocientos. La de Lekanda pone ORMAEGY en vez de ORMAEGUI, sin tener en cuenta el patronímico PARIS en vez de PERIS, que lo atribuyo a error de imprenta. Pirala, con la elisión de una R cambia el

topónimo: OMA-EGI por OMA-EGI, OMA=colina, OMA=pared, muro), error en que anteriormente se dio Cavallies. (1)

El escritor Lekanda, en el lugar citado, que Elxegarai (Carmelo) lo copia en la "Geografía del País Vasco-Nuevo", tomo de "Vizcaya", pág. 888, dice: "En la obra 'España' en el tomo correspondiente a las Provincias Vascongadas, escrito por don Antonio Pirala, al transcribirse las inscripciones de las laudas de Lequelito, se ha comido el transcriptor en cada una de ellas una C, que equivale a las letras de los años más antiguos de lo que realmente son, y vase más allá aún en dicha obra afirmandose que son obra del siglo XIII. Además hay algunas variantes entre la copia de la inscripción que yo doy y la correspondiente a la que se estampa en dicha obra y a esto sólo tengo que oponer que proceja copiarse con la mayor escrupulosidad que me fuese posible, para que ello sirviese a mi escasa competencia en achacques epigráficos".

Elxegarai cierra contra los que erraron, a su juicio, por la supresión de una C en las tres transcripciones; y citando a Cavallies, "en la única que reprochó de la segunda" que es la única que pudo reproducir, por cuanto la otra, hemos visto ya que se había cortado anteriormente; fue el mismo en el error de Lekanda, que no pudo examinar dicha lauda.



Fig. núm. 4

E o ET; mas el rasgo terminal que nos queda, no he podido referir, por comparación, y supposición, a ninguno de los caracteres que ostenta el resto de la inscripción. Podría ser terminal de letras acopladas; pero por hoy, no me es posible ir más allá de las suposiciones en lo que a esto respecta.

Pirala transcribió bien la fecha, y denota ligereza en Lekanda al atribuir a tal escritor una fecha equivocada, máxime si se tiene en cuenta que en el artículo "Plagios de piedra" dice el mismo Lekanda: "La segunda de las laudas se ha fijado en el muro de una de las naves laterales, a guisa de cuadro, en lugar obscuro y a alguna más elevación de la convención; causas que motivaron el que NO PUDIESE LEER LA INSCRIPCION FUNERARIA QUE CIRCULE EN ESTA PIEZA ENEA".

(1) El apellidado Genau es error del grabador. Con haber sido ésta la C, la convirtió en T, acortándose este apellidado. Que es Genau y no Genau—parte de que así se llama el caserío próximo a la villa de Lekeitio, que el uso le ha convertido en SEBENDA—vese por los documentos de la época a que la lauda hace referencia. En la inscripción del monumento de Mari Bada de Uribe, aparecen aludidos de Lekeitio, Ibañeta de Gernona e Ibañeta de Gernaga, y uno de los jueces arbitrales del pleito Ibañeta de Gernaga.

Lo que en Pirala no me explico es la interpretación (si no fuere copia de Cavallies) de la abreviatura DNI por DE; pues, aunque en medio de la N hay una cabeza de tirafondo, el resto de la letra no ofrece duda.

Cometió error Pirala al asignar la fecha a la segunda lauda, como advierte Lekanda. Es la era de 1400 y no la de 1300. Muy a la vista quedan las cuatro C para una tal equivocación.

La misma observación hecha por Lekanda, sobre las variantes de las copias de ambos escritores, a pesar de que, "procuró copiarlas con la mayor escrupulosidad que le fue posible", delo basarla a las transcripciones de éste, comprándolas con las que yo doy.

* * *

¿Cuándo se grabaron estas laudas?

Si las fuéramos coetáneas a las fechas de defunción de los causantes, habríamos de colocarlas por los años de 1300... la primera y de 1332 (era de mil cuatrocientos veinte) la segunda.

Esto me lleva de la mano para tratar de la personalidad del caballero desconocido.

Consta, por la inscripción de la lauda, que Mari Ibañeta de Uribe fue su mujer.

En el archivo municipal de Lekeitio, R.º 3. Número 2, hay una escritura del año 1383 de un pleito entre el Concejo y los alcaides de la villa de Lekeitio y

"entre doña m. beltran darauquía señora del dicho lugar darauquía e doña M. YS DURUARRE muger legítima que fué de OCHOA ORTIS DE LARIS lundio..." herederos del lugar de Laka en el término de Amallo.

Que Mari Ibañeta de Uribe fue viuda de Ochoa Ortiz de Lariz el citado año de 1383, concepto es que se halla repetido en el citado documento.

Otro recurso se nos ofrecía para inquirir tal personalidad y era la correspondencia de las figuras heráldicas de su escudo con las del linaje a que pudieran corresponder. Consulté, a este propósito, enviando los datos que yo poseía con don Juan Carlos de Guerra, eximio heraldista vasco, el cual con la deferencia que me obligó a profundo agradecimiento, contestóme así: "No halló aún datos concluyentes que me obliguen a una solución definitiva; porque no coinciden el apellido Lariz y el escudo que embraza nuestro escudo. No es esto negar la posibilidad de que el sujeto fuese el mismo Ochoa Ortiz de Lariz, y me inclino a sospechar que fuese hijo de cierto Fortun Ochoa de Villala, heredado en Lariz, y que por la propiedad de este solar o su residencia en el mismo dejara el apellido naturo por el solariego. Así lo indica su nombre, su patronímico y la cruz de su escudo. Pero

guárdeme Dios de afirmar como hecho cierto y averiguado esta sospecha mía. Si prosiguiere usted en sus investigaciones, posible es que obtenga algunos indicios que confirmen mi suposición o que la destruyan, y dirijan la investigación por otros rumbos".

"El Fortun Ochoa de Villala, antes aludido, aparece en documentos del año 1319".

Como aportación de dato que pudiera corresponder al personaje inquirido, no será ocioso citar la tregua establecida el 28 de noviembre de 1355 entre don Juan de Alendaño con sus parientes, parciales y compañeros, incluido un Ochoa de Lariz, y los moradores de Bilbao, ante don Tello, señor de Bizcaya.

Tras esta digresión, originada por la identificación del anónimo difunto, volvamos al punto de partida de este parágrafo.

Si trasladamos a nuestro caso el criterio que Guirard (don Teófilo) aplica a la lauda de Pero López de Vitoria (1) (conservada hoy en el Museo Etnográfico de Bilbao), habríamos de deducir que, por la omisión de los días, meses y decenas y unidades en blanco de la primera lauda, fué abierto el grabado en blanco de doña Mari Ibañeta de Uribe; correspondiendo así a la XIV centuria; pues vivía en el año 1383, según la escritura mencionada, restaban aún diecisiete años para añadir la cuarta C, como equivocadamente supuso Lekanda le correspondía. En la segunda lauda, después de la defunción de doña Auri de Zeruaga, 13 de noviembre de 1381 y probablemente el 1382.

Fluendo y Alendaño, en el siglo XV, son los lugares y la época señalados por los críticos de arte, como de imitación y ejecución de estos estimbables trabajos en bronce.

El escritor Lekanda, ojita sobre las laudas de la basílica lekeíta, que "tienen la misma procedencia que su coetánea, la célebre lauda del sepulcro de los Fernández de las Cortinas de la iglesia parroquial de Castro-Urdiales, que desde 1871 se guarda en el Museo ARQUEOLÓGICO NACIONAL (2).

Las relaciones comerciales entre los puertos del litoral cántabro y los puertos del Norte, es razón para admitir que a Castro y Lekeitio hayan podido arribar estos interesantes monumentos del arte sumario medieval.

(1) "Boletín de la Comisión de Monumentos de Vizcaya", Tomo IV, pág. 99.

(2) Hace muchos años que vi esa lauda y ahora conservo recuerdos de su contenido; pero si de la impresión que me produjo por su similitud con las laudas lekeíta.

Ez, ez dut nahi

Gabika abadia

Ibon eta Aitor Iturbe Gabikagogeaskoa

Mende erdi igaro da, gezurra badinudi ere hurrez gero 50 bat urte pasa dira. Orainsu entzun dugu irratian "Ez, ez dut nahi", abestiaren bertsio rockero indartsua. Kantu hau Julen Lekuona abadeak idatzi zuen 1966an Francoren diktadurapean. Urte batzuk beranduago, abade talde batek grabatu zuen GOGOR diskoan Derioko Seminarioa okupatu eta protesta txialdi sonatu baten ostean. Abade izan arren ez ziren diktadorearen atzaparretatik kanpo geratu eta kartzela berezi batean eman zituzten euren bizitzako urte mordoa. Ezkutuko espetxea, isilpeko kartzela, munduan antzekorik ez zuena, Estatuak eta Elitzak elkarlanean eraikitako kartzela, Estatuak atondua eta Elizak bedeinkatua. Zeru-lurren engendroa, apaizak kondenatzeko eta isiltzeko bidea: Zamorako konkordatu-kartzela, abade askoren dimisio apostolika lortu arren, misio ebangelikoan eragin mangelagoa izan zuena.

Bada, lekittar bat izan zen Zamorako abade kartzela hau zaldutik zuzen lehena; Don Alberto parrokiakoentzat, Gabika abadea abadekide eta lekittar askorentzat, Alberto sende eta laguntzat. Osaba Alberto edo Tio Alberto lioibontzat. Idealista handia bere hitzetan, ekintzaile nekazina dudarik gabe, eredu askorentzat: Alberto Gabikagogeaskoa Mentxaka. Francoren erregimenarentzat, ordea, abade gorria, errebeldia, zismatikoa, konformagaitza, intumisioa, separatista, menderagaitza, maximoa, subertsiboa... "Badakigu gure hemengo bizitza ekarpena dela, bere txikian, mundu gizatiarago baten alde borrokan dihardutenentzat: eta honek adorea eta arrazoiak ematen dizkigu aurrera jarraitzeko" (Alberto, 1973-04-06).

Ez, ez dut nahi, ez, ez, ez, ez holako zibilizaziorik. Kaiolaren adarrak ditugu alboan, eskuindarrekin eskua zabaldu juxtuuan. Zigorren indarren menpe tiroak gogoan, horrela bizitzerik ez dago munduan...

Julen Lekuona



Alberto, Gerra Zibila hasi eta bost hilabetera jalo zen Lekeition, 1936ko abenduaren 26an. Gazterik, hamaika urte zituela joan zen Saturrarango seminariora bost urterako. Jarrian bi urte Gasteizen eta beste bost Derion egin ondoren, hamabi urteko formakuntza zortzaren ostean 1960ko ekainaren 23an abadetu zen hogeieta hiru urte zituela.



Gerra osteko lehen hamarkada biak garai latzak, goibelak, ilunetan ilunepak izan ziren. Diktadura ankerra, krudela, herratsua eta errikigabea izan zen Gerra Zibila galdututik, Francoren bat ez zetozenekin. Disidentzia larriak ordaintzen zen. Eskubide zibil zein politiko gabeko garria zen: ez zegoen ez adierazpen askatasunik, ez manifestatzeko askatasunik, ez prentsa askatasunik, ez informazio eskubiderik, ez elkartze eskubiderik, ez alderdi politikoak eratzeko aukerarik, ez sindikatuen eratzeko aukerarik, euskara debekatuta, Eusko Jaurritza atzerrian... den-dena legez kanpoko, disidentzia oro klandestino. Giro benetan itogarria, estua bizi zen Espainian eta Hego Euskal Herrian.

Gerra osteko sasoi haletan, Elizaren gerizapean edo bernepean, Hego EHKo abade batzuk Ipar Ehn errefuxiatuak beste batzuen laguntzaz gai izan ziren argitalentxo klandestino batzuk zabaltzeko. *Euskal Abadeen Taldea (E.A. TALE)* deitzen ziren eta urte luzez praktikatu zuten erresistentzia mota hau. Era berean, salaketa-dokumentu edo adierazpen ugari argitaratu zituzten tarteka. Kontrainfor-

mazio lan honek Erregimenari min egiten zion baina onartzeko moduko mina, Eliz hierarkiaren berak erreprezio bignez kontrolatzen zuena. Frankismoa momenturik gorenean zen, oso zaila da gaur egungo ikuspuntutik ekitza hauen arriskua, ausardia eta balioa neurtzea.

Horrela helduko gara 60ko hamarkadara. Hamarkada haretan hainbat indar norabide berean jarri eta olatu txiki zena tsunami erraldoi bihurtu zen. Euskal Herria lozortetik esnatu zen eta tsunami honek Alberto bete-betean harapatu zuen.

EKIN talde kulturala EGFrengandik (Eusko Gaztedi, Euzko Alderdi Jeltzaleko gazteak) urrundu eta ETA (Euzkadi Ta Askatasuna, herri askapenerako erakunde armatua) bihurtu zen. Aberri egunak ospatzen hasi zen gizartea. Langileen aldeko mobilizazioak gero eta ugariagoak ziren, Langilearen Egun ilegalak, gose grebak... Euskarazko Oinarritzko Hezkuntza abiatu da ikastolen eskutik, nagusien alfabetatze kanpaina ere abiatu da Euskaltzandien baitan. EZ DOK AMAIRU talde kultural zabal eta oparoaren gerizapean Euskal Kantagintza Berria ere sortu da. Hamarkada amaierarako euskal argitaletxeen boomak daukagu. Ikasleak antolatzen eta manifestatzen hasi ziren. Goi Elizari dagokionez, Vatikanoko II. kontzilioan jarraera aldaketa ikusten da, herrien eskubideen eta pertsonen duintasunaren aldekoak. Gurean ere, haizea poparean, abade belarun-



Ajuje-ri Kurik!

2018ko apirila

Ajuje (jota biak berritarren moduan aboskatuta) Apurria da. Lehitio bereito den legez. Lau aurue nagusien bananduriko herritio polit-polita da Apurria, gaur egun Mexika uhelbrea.

Hanaxe bidai nirelaren ni aadele 1960an apuriz egin nitzenean eta nire destino bakarra izan zen, hark eta 1960an Zamorako kartzelara eraman nirelaren arte. Deluan berrehun biztanle inguru zituen eta uheldez barru izan.

Aste eman zidaten niri ajujarek (ajuriarek), ostatu baino gehiago familia berri izan nuen Etxebarrieta baserririk kasita. Neure auzarra berritarra aberastu zidaten, nire atzetik etortzen ziren poliziak jasan behar izan zituzten; auzolanean jokatzeak aukera izan genuen herri-tioa bat sortuz, bilerango telebista denon artean elarriz, elizarako bankuak... tallean jokatzen ikasiz, bidaiak elkarrekin eginez.

Baina, gainera, astatasun handia izan nuen Herri Gaztedin Bizkaia guztian zehar eta Gipuzkoan ere lan egiteak, barru izan zegoen nire aadele-lagun Txomin Artetxe euskelain sutsu eta lagun mirarekin jarduteko eta artikulu konetan agertzen diren elhizketan parte hartzeak.

Horrez gain, behar bada ekarpenik handiena Ajujako auzolako eta gizonetarako euren izaeragaz egin zidatena izan zen, jende zintzo, argi, lagun on eta alai hark eskainia. Batez ere enakumeek bizitza-ri aurre egiteko erabusten zuten garorak, gaitasunak, sortzen zidaten eragirik handiena: etxuan eta kanpoan lanean gogor, familia guztia- ren aurrea -kandegia onkai- hartuta. Kategoria handiko jendea bene- tan.

Nik nola ez, kurik eginez, neure pora agertu nahi diet ajujar guztiei, beldatzi urtez euren artean bizitzeko sortea izan duhalako. Eta auzolatasun eta karibonik handienaz slotset: urtero legez da- tozen Sanjuandeko herri-bakarria arte.

Beti lagun

Alberto



* "Mañana se cumplen 4 años de la inauguración de esta cárcel destinada a curas, pues el 22 de julio de 1968 entraba sin protocolo a inaugurarlo, desde entonces son 52 los sacerdotes que han pasado por aquí, algunos de ellos repetidas veces". Alberto Gabika, 1972-07-21

Akabo bakea

Egoera aztoratu hartan, 1964ko udazken hasieran Ajujariatik hurbil dagoen Muxikan, Areatzako eskola hankaz gora agertu zen: Francoren erretratua desagertuta, ban-dera espainolaren ordezkurria, Franko- ren aurkako pintadak, ElAren aldekoak... Guardia zibilak Gabikaren taldeko, Herri Gaztediko sei mutil eta Balendin Enbelta bertsolaria atxilotu zituen. Galdaketetan gazte bi torturatu eta Balendin zaplas- tadaka tratatu zuten. Azaroaren batean, momentuko egoera eta gertaera hauen aurrean zuen iritzia eman zuen Alberto Gabikak sermoi batean; bertan Guardia Zibilaren, agintarien eta herritarren jarre- ra ere aztertzen zituen. Sermioia euskaraz irakurri zuen arren santiamen batean hiru hizkuntzatan argitaratu zen; euskaraz, gaztelera eta frantsesez. Gotzainaren

I. KONDENA

Prekautzioz, astebete atzeratu zuten epalketa eta hona kondena: 6 hileko kar- tzelaz- zigorra eta 10.000 pta-ko isuna, legez kanpoko propaganda delituarenga- tik. Espainiako hedabideek gutxietsi eta izkitatu egin zuten bidegabekeria hau, baina atzerriko hedabideetan oihartzun handia izan zuten. Dena dela, epai horren kontrako helegiteak hiru urteko bide lu- zea egin zuten.

HILTZAILA BAT BEZELA

Hiltzaille bat bezela hemen naramate bi eskuald oturik mundutik aparte Errurik ez dutela azaldu nahi nuke egia nahi dunantzat emana dut merke

Julen Lekuona, 1966 urtaraila

Julen Lekuonek Alberto Gabikari eskainitako abestia



Apiril, legunak. Pato Bilboko Gernikako epitelegia delitzan, 1967an; Pedro Berricategorria, Txomin Artetxe, Martin Orbe, Alberto Gabika, Ander Mantecola, Jon Oñandia, Agustín Idoloaga, Jose Luis Jauregi, Emilio Kortabarría, besteak beste.

Gerniko egunkari batean aurkitunako argazkia. Emilio Kortabarría barik Emilio Kortabarríare laketiarra da agertzen dena. (Aterrak adarrok okerrak dituzte).

Hona sermoliaren atalxo bat...

Gernikako Guardia Zibila: Euren eskubideaz baliatuta, itaunketa, egi- teko delitu deuseaz baztertu, euren arloan 16 eta 17 urteko sei gazteri eta gizon heldu- bati. Itaunketan gazteetarik bi torturatu egin ditue eta gizon helduak aurpegiko bat emon, deuseoe. Ez dabe egiaztatuz errudun direla.

Elkintza hori ez da gizakiari jasoena, gu- txiago agintari bateni: izen gabekoa da agin- tari katalotik batengan. Elkiniza horrek in- trogizakitzat hartzen ditu gure giza- semeak. Gizaak (gizaki oro) kresalotzko errega eta Jaungoikoaren seme edo alaba dala jete do- gun guztioi beharturik gaioz holako injus- tizia baten kontra gogor protestatzen. Zorritxarek, ez da ezagutzen dogun kasu bakarra. Euska Herriko komisarietan sarri torturatzen da azken urteotan. Bost edo sei polizien artean hartu eta torturatu egiten dituzte gure gazteak eta helduak. Tortura- tzen dabilizan bitartean, torturatu sen- diak, herria, gurasoak eta maiteen dituzte- nak iraintzen ditue barbarik itasienekin. Hori ez da zilegi, eskubide ororen kontra dago hori; giza eskubideen kontrakoa da. Holako injustiziaren aurrean, protestiatzen ez dabenak ez dauko giza sentimenterik, eta holako jokazera toleatzen daben Kris- tianak ez dau tueru. Kristok mundu hone- tan euki eban eginkizuna.

2°. Eskola dagon inguruko agintariak. Ezelako motiborik barik uste dabe jazota- koo abade batengandik eta bere inguruan egiten diren batzarretatik sortu dela. (sus- monik egon ez dadin, abade hori neu naz, eta batzarrek Areatzako gazteekin neuk egiten ditudanek dira).

Gazteori itxarritu eta eurenako batzuk tortu- ratu be egin eta gero, ez dabe errurik aurki- tu abade horregaz (nigaz) batzen diren- gan.

Halan be, herri honetako agintariak (ba- tzuk) presioa egiten dabiz batzarrok ama- tu daitzean.

Zer esan horreni buruz?

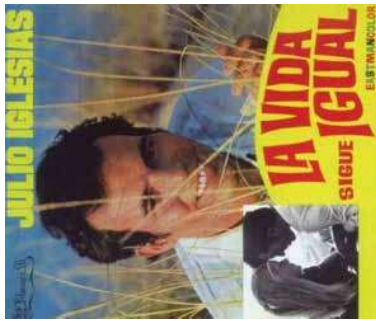




I. Kartzelaldia

Dueñas eta...

Halako batean, 1968ko elainean, gotzainaren baita, Gernikako Kultur-etxean atxilotu eta arrastaka eraman zuten Gabika Dueñaseko Trapako monjeen komentura kondena betetzer. Erregimenak eta Elizak sinatutako konkordatoaren arabera, abadeek ez zituzten zigorrak kartzeletan bete behar, elizako egoitzetan baizik. Trapako monasterioan bete zuten kondena erdia. Han zegoela, bisitaz gainezka ibili zen; agunak, herrikoak, espainiako apaizak, jakin-minak eramanak, autobuskadak... "Gogorra zan e... mon-ta eben kartzelara baina kartzela be konkordatoria, konkordatoria, osea-ke, bijak bat egindda, da zegoitxik? Ba herria etorten zalako, jente pilua etorten zalako, etorten jatezen Valladolidiz baina ikusten e, eta berba egitten neugaz Jalandisak... nik danak esplikaten neutsen... ni honetan da honegatxik eta honegatxik nago hemen... hantxeste jende hara, klaro beste kartzeletara ta ezin zan jua, ez da ongo moduan oin e gehiaggo edo gixiaggo kontrolata, baina oin jua leike, han ez euan juterik." (Abel-to, 2016-12-24). Bisten kontu hau kontrolaezina eta eskandalagarria zenez abade-kartzela konkordatoria zabalteza erabaki zuten Erregi-menak Elizaren oniritzi, eta horretarako Zamorako Kartzela Probi-n-tzalean egokitu zuten txoko bat.



Xabier Amurizak esaten zuen legez, Julio Iglesias baino famatuagoa egin zen Alberri!

Zamora 1968

Eta halantxerik, 1968-07-22an, Otsagiko Txikitoiren, parkatu, Gurpide Gotzainaren baimen idatziaz noski, Zamorako apaiz kartzela inauguratu eta kondeneren bigarren erdia hantxe bete zuten Gabika abadeak. Hotela estreinatzeko ohorea berea izan bazen ere, biharamonean bertan Martuteneko kartzelatik Juan Mari Zulaika eta Felipe Izagirre apaiz langileak eraman zituzten Zamorara, lekitarrari konpainia egitera. Don-jakue urtea zela eta kondena murrizturik, 1968ko irailaren 08an irten zen kartzelatik Xabier Amurizarekin batera.

Belaunaldi eta jarrera aldaketa ikusten zen euskal klero abertzalearen baitan. Erreleboa ote? Haustura ote? Gerra zibila hasi zenetik 30 urte igaroak ziren eta abade askok ez zuten gerra zuzenean bizi izan, bai ordea, gerraondoa. Ordura arte diktadura osoa klandestinitatean lan egin eta borrokatu zuten apaiz taldeak, Euzko-Apaiz Taldeak (E.A. TALDE) ez zituen onetsiko abade gazteek protesta egiteko proposatzen zituzten metodo berriak: gose grebak, itxialdiak, eliza itxierak jategunetan, eseri-aldiak... Diktaduraren lehen zatian euskal klero abertzalea EAJren idoloa bazen, bigarren zatian ezkerrekoagoa zen apaiz belau-naldi berria agertu zen. Ematen du Bizkaia Gipuzkoaren erreleboa hartu zuela. Abade gazteak indartsu zetozen eta GOGOR taldea sortuko zuten laster, Gogorkeriaren aurka gogortasuna lempaen. Talde hau Bizkaialdean sortu zen ezkeraldeko abade langile eta abade abertzaleen elkarlanari esker. Ordu arteko kontrainformazio eta adierazpen-dokumen-tuen erresistentzia metodoari ekinbide berriak gehituko zaizkio. Aurrerantzean ekintza batzuetan bat egin zuten talde biek eta beste batzue-tan ez.

ELIZA POBREA

Eliza pobrea, Eliza pobrea danontzat hobea moztu kardenalen arropak moztu torre luze zorrotzak moztu obispo kotxe luzeak

Julen Lekuona (1966)



Derioko seminarioko itxialdia

Biek ala biek opor laburrak izango zituzten. Irten eta hilaibetera, azaroaren 4an, aratsaldeko lauretan eta 1.000 pta-rekin patrilkan, 4.000 operazioan parte hartu zuten. Batetik irten eta bestean sartu. Hirurogei bat abade

Derioko Seminarioan sartu ziren azaroaren 4an eta 25 egunez han izan ziren itxita, gau eta egun poliziak inguratutik. Nahiz eta Erre-gimenaren menpekio prentsa guxiesten eta iraitzen ahalagindu, Radio Pirenaica eta Ra-dio Parisek albistea eman zutenean euforia

eta garalpen sentipena izugarria izan zen aba-de taldean. Hogeita bost egun hauetan euren ekinzaren xede eta arrazoien berri emateko

hainbat hitzaldi eman zituzten nonahi apaiz gotortuek, Madrilen bertan ere bai. Elhko egoeraren berri ematen zuten gutun bat idatzi

eta ordexkaritza bat bidali zuten Vatikanora Pablo VIa Aita Santuari dokumentua eskuan ematera, baina gorentasunak hartu ez zitue-nez, beste bide batetik igorri zioten agiria.

Oraingo gutun honetan Ehren eskubide kolek-tiboak ia oharakaban azaltzen dira, ez ordea, **Euskal Erriko Langillearen**, E.E.L.-ren egera

kaxkarrak, eta sistema politikoak Elizako egi-turretan zuten esku hartzea. Horren aurrean eliza pobre, dinamiko, libre eta indigena alda-rrikatzen da batetik eta herriak aukeraturiko

netan itxialdi bi egin zituzten hainbat abadek. Oraingoan, ekinztzan parte hartu nahia ezinik geratu ziren abade asko eta asko. Eizntza honekin batera, torturen eta salbuespen egoe-raren aurkako agiri labur baina gordin bat zaba-lduko zuten. Cirarda Administrai apostolikori itxialdian egindako bisita baten esarak: "Txo, gu zeuk egin bihar zenduna egitten gogoz haren, herri guztija jota ta apurtuta dao eta isil-isilik zagoz da gau goiaz horixe esaten, hau da, ley de bandidaje y terrorismo Estaduari aplikia bihar jako. Horixe bakarrik esaten gendun; jentitari ba-rik, apurtuta dagon jentitari barik, estaduari apli-katu bihar jako" (Alberto, 2016-12-24). Hiru-garren egunean polizia gotzaindegian sartu eta Indautxuko komisariara eraman zituen bostak, eta han eduki zituzten 72 orduz, torturatu gabe egia esan. Handik Basauriko kartzelara eraman zituzten eta hamar bat egunen buruan gerra kontseilua izan zuten Burgosen, abokatuak de-fentsa prestatzeko astirik gabe.

II. KONDENA

Eregimen frankistak ezin zuten jasan ez itxialdia ez idatziaz salatzen zuten guztia. Euskal klero errebelde eta separatistaren mamua ixildu, de-sagertarazi behar zuten lehenbailehen. Senten-tziaren arabera, bost abadeek elkarlanean idatzi bat egin eta zabaldu zuten, eta idatzi horretan

Gobernu, Ejertzito eta Agintariaren Erakunde-en kontrako albeste faltsu eta iraultzaileak jaulk-i-tzen zituzten, zertarako eta espainiaren elkar-bizitza baketsua eta Aberriaren Batasuna -on-dare historiko besterrezina- asalatzeko... Zer egotziko eta... ohorearen aurkako irainak edo

legez kanpoko propaganda? Ez horixe! Matxi-nada militarra egotzi zieten! 1969ko elkarlan-11an Burgosen bildunako Ohiko Gerra Kontsei-luak, 66/69 epailetan sumariemoaren bidez, Al-berto Gabikagojeaskoa eta Josu Naberenantzat

hamabina urtelko kartzela kondenak, eta Nikola Telleria, Julen Kaizada eta Xabier Amurizaren-tzat hamarnakoko ezarri zitkien. Luzaro egon-go zen boskotea zulo barruan! Etakide izatea

egotzita, eurekin batera egon zen Jon Etxabe abadea ere, 50 urtelko kondenapean.

Ez zaio falta umorerik kaitzadari hurren-goak esateko: "Jesu kristo hiru egun kanposan-tuan egonda Zerura joan zen; gu oster, hiru egun ion gabe egon eta Zamorako infernura. Eta epaia buruz zera: "Frankoren armadako milita-rien ustez, hori errebelamendu militar argia izan zen eta, errebelamendu militarretan inork jakite-

kotan, Frankok eta bere militarrek zekiten".

ALBERTO GABICAGOJEASKOA MENCHACA necido el 28 de diciembre de 1936, hijo de José y de Primitiva, soltero, pre-bitero, natural de Lequeitio (Bilbao) y vecino de Mugica (Bilbao), con instrucción, actualmente ejerciendo sus funciones sacerdotales en la localidad ultimamente (sic) citada, como Párroco en Ajuria, con antecedentes penales, figurando con tal carácter una condena del Tribunal de Orden Público de seis meses y un día de Prisión y diez mil pesetas de multa como autor de un delito de propaganda ilegal, de mala conducta social (informada en autos, habi-endo sido sancionado por el Gobernador Civil de Bilbao por manifestarse contra el Orden establecido... se reunieron en la Casa de Ejercicios de Begoña con el propósito y resolución, que llevaron a la practica, de redactar y confeccionar una declaración escrita o manifiesto, cuyo texto -en castellano y vascuence- elaboraron conjuntamente..."

SACERDOTES VASCOES EN "HUELGA DE HAMBRE" Un grupo de sacerdotes inicia una "huelga de hambre" consciente de que al encerrarse para ello crean una nueva situación de incomodidad, que sólo podrá ser aceptada si se llega a comprender el dolor y la angustia que sufre nuestro Pueblo. Su huelga de hambre quiere ser un grito de protesta y lucha a favor de los oprimidos de nuestro pueblo. Quiere ser un complemento a la voz de la Jerarquía.

1. Los derechos humanos mas (sic) elementales siguen siendo conculcados. Los ciudadanos perseguidos, de-tenidos, torturados, se ven obligados a huir o son encarcelados indefinidamente y condenados, al fin, por unos tribunales entregados a los intereses del Regimen vigente... A raíz de los conflictos laborales de Altos Hornos de Vizcaya... Somos testigos de como la "busqueda y captura del hombre" se ha recrudecido de forma alarmante... El Regimen vigente realiza hoy un nuevo crimen sirviendose de unos Tribunales Militares quienes, en virtud de la ley de "Terrorismo y Bandidaje" pueden imponer facilmente (sic) ondenas elevadas e in-culso la pena capital.

5. A los acusados se les niega muchas veces la posibilidad de entrevistarse con los abogados defensores... 6. Nuestros pueblos, fbricas, iglesias, lugares de reunión y diversión, sufren la presencia de infinidad de chivatos... 7. La TVE, prensa, radio, y demás medios de información tergiversan sistemáticamente estos hechos...

Por todas estas razones nuestro pueblo vive bajo el imperio (sic) de un auténtico TERRORISMO... De aquí que el mismo pueblo es quien tiene sobrados motivos para aplicar al Estado actual la Ley de "Bandidaje y Terrorismo"... La transcripción anterior, en cuanto al relato, es falso en su contenido, tergiversando (sic) en su exposición, tendencioso en la forma y subversivo en la finalidad, ya que está, en su contexto y redacción, claramente dirigi-do a promover la rebeldia (sic) contra las Instituciones... y tendende (sic) a desprestigiar a los organos (sic) del Estado, subvertir la paz social, así como incitar y promover acciones directas y violentas contra la unidad de la Patria, estimulando el separatismo (sic) y la desmembración de la nación...

Seguendo con este propósito de conseguir grán (sic) audiencia y notoriedad para su potesta... el día treinta de mayo del presente año se encerraron en las Oficinas del Palacio Episcopal de Bilbao en Huelga de Hambre" para de esa forma... obtener y buscar una difusión del escrito antes mencionado.

FALLAMOS Que debemos condenar y condenamos a Los procesados clérigos DON JESUS NAVERAN Y DON ALBERTO GABICAGOJEASKOA MENCHACA, como autores responsables del calificado delito consumado de Rebelión Militar del Artículo 2º del Decreto de 21 de Septiembre de 1960 en relación con el párrafo 5º del Artículo 186 y artículo 290, ambos del Código de Justicia Militar sin la concurrencia de circunstancias calificativas, a sendas penas de DOCE AÑOS Y UN DÍA DE RECLUSIÓN, con la accesoria de inhabilitación especial por el tiempo de la condena...

20 DIA DEL LUNES
COMPIENDO EL SILENCIO--

Algo más sobre los «curas rebeldes»
vascos

EN 1970 LLEGARON A ESTAR EN CARCEL UNOS 25 SACERDOTES. CIFRA RECORD

Por GREGORIO LOPEZ TORRE

El 27 de septiembre de 1970, los sacerdotes vascos fueron encarcelados en la prisión de Burgos. La cifra de sacerdotes que llegaron a estar en prisión fue de unos 25. Este hecho fue considerado un récord en la historia de la Iglesia en España.

El 27 de septiembre de 1970, los sacerdotes vascos fueron encarcelados en la prisión de Burgos. La cifra de sacerdotes que llegaron a estar en prisión fue de unos 25. Este hecho fue considerado un récord en la historia de la Iglesia en España.

El 27 de septiembre de 1970, los sacerdotes vascos fueron encarcelados en la prisión de Burgos. La cifra de sacerdotes que llegaron a estar en prisión fue de unos 25. Este hecho fue considerado un récord en la historia de la Iglesia en España.

EUSKAL HERRITIK APARTE

Xabier Amuriza, 1970

- 1 Euskal Herritik aparte mila legoa bitarte esku ta hanka loturik preso Zamoran naukate Pentasurrik zenbat urte behar dogun hemen bete pazientzia hartu beharko libre izi arte
- 2 Nahizta kriminal ez izan katola txo-rien gisan bost gizon haldi kolpera preso sartu ginduezan Baina zergaitik izan zan nahi neuke poliki esan inozentzia biat diranak izartu datezan
- 3 Maizzeko egun batez hogeita hamar hain subtertez gose greba bat hasi genduan geure borondatez Gotrik laguntzarik batez guztia zan geure katez obispo ta apaiz kolko-haundiak lasai bizi betez
- 14 Heldu ginan Zamorara inpernu-zulo hontara Jankorik bada dagon lekutik gazala anpara Urte batzuen bolara gu hemen izango gara bien bitarte Euskal Herria askatzen ez bada
- 15 Pilatos eta Herodes izan dira gure juez Anas ta Knifas ere oraingon kontsola datekez Hala ere gure partez lasai gagoz eta bakez askatasina kendu deuskue baina umorerik ez
- 16 Horra amaitu baino lehen bost apaizok nortzuk eginen bat da Gabika hurren Kaltzada Nabaran ondoren Amuriza da laugarren nor falta ere da hemen guztion buru Nikola jarri behar neban goren



II. Kartzelaldia

Zamora 1969-1976

Bigarren kondena hau bidegabeta, neurrigabeta, zentzubakoa eta lo-tsagarria zen baina, ereduagarria, bedulgaria izan behar zuen eraginorra izateko. Orangoan ez zegoen errektorsotarako aukerarik, BARRURA! Burgosek Gerra Kontsultatik Zamorako presondegiara zuzenean, kopia barik.

Zamorako apaiz-kartzelako trafikoa izugarria izan zen 60. hamarkada amaieran. Denetarik egon zen kartzelan; euskaldunak eta euskaldunak ez ziren abadeak, kondena monasterioetan betetzea onartu zutenak eta ez zutenak, taldeka antolatuta zirenak eta apartean geratu zirenak, delito komunengatik kondenatutako abadeak, kondena laburrak zituztenak, kondena luzeak zituztenak... Martin Orbek dioenez: "kartzela hartatik igarotako apaiz eta fraideak 53 izan ziren. Horietatik 40 euskaldunak: 31 bizkaitarrak eta 9 gipuzkoarrak".

Abade euskaldunen kasuan, pekatutik ohikoenak honakook ziren: elizetan bandera espainola kendu edo estaltzea, elizetan espainiako ereserkia ez jotzea, torturak salatzea sermoli edota idatzietan, erakide hildakoen arimen aldeko elizkizunak egitea, langileen probetsetan parte hartzea, aberri egutetan parte hartzea, kil-kili aldi-laria edukitzea, delitu hauengatik jarritako isunak ez ordaintzea... Hamarkada berriarekin, trafikoa urrituz joan zen baina han jarraitu zuten kondena luzeak zituztenak; gotzandegiko grebako boskotea eta Jon Exabete.

Zaparran sagaz! Kartzelara eta kartzelatik bidaltu zirenen kartak eta postulek dira erabiltzeko dirazenetik historia-lerriet esaten, deban modura, lehen Hurririk Ez dot sekula alitu hainbesteko miresmena, baina erabiltzeko edan bhar ei da. Gitezan Haritzu ta Borobon, Hurririko ardatzuz zuzia izango baltze... Izan kontuan ezereaz idetzi zizilda, zer eremotiko Francon deaportetari, baina gik gikienek eustortu egin doguella. Erabilti doguz hurreng Hurririk ta elkarla- nian egindoko "Zamorako apaiz kartzela", Jon Exabeteen "Zamorako larden" eta Julien Kartzelaren "Unezu- tan abertze".





... barreak

Baina momenturik estuenetan ere barreak eta gozamenak bazuten euren tartetxoak Zamorako zuloan. Tentsoak baretzeko, lasatzeko eta gogoia indarberri-tzeko metodo paregabea baitzen, egunerokotasunari denbora pixkat osteko amarrua eta hesaditxoak egiteko modua ere bai. Hona hemen uji batzuk.

Presokideen urtebetetzeak egun bereziak ziren. Goizean Xabier Amurizak eta Martin Orbek diana jo ondoren aurretik dantzatzeko zienten omenduel logelari bertan. Egunean zehar pilota, partxis, ping-pong lehiaketak e.a. antolatzen zituzten. Bazkaritxo berezia atontzeko ere baimena zuten baina arratsalderako egunerokotasuna gailentzen zen berriro.

Lotaratu aurretik antzerkitxo gogoangarri hau behintzat posible zen: abade batallola, hobe esanda, gudari batallola antolatzen zuten eta Nikola komandantearen esanetara Eusko Gudariak kantatzeko desfile militarren parodia egiten zuten. "Hemen dena doa ondo, Nikola buru dugu, ezina ere posible da" (Alberto, 1972-03-03).

Hor azpian daukazu kodepean idatzitako postal bitxi bat. Ez euskaratzea erabaki dugu adierazkortasunik gal ez dezan, Irakurri eta batera barregura ematen du, ez da ia ezer ulertzen eta xelebrekeriak edo huskeriak kontatzen direla ematen du; baina mezu argia izango zuten bere sasoiari hartzailearentzat.

Martin Orbek kontatzen digun ateraldi honetan kartzelariak berak ere barre egin omen zuen. "Xelebreia Andreu Vila jesuita katalaniak kar-tzeleroanekin izan zuen elkartriketa:

— Y usted, señor Andreu, ¿por qué no se levanta?

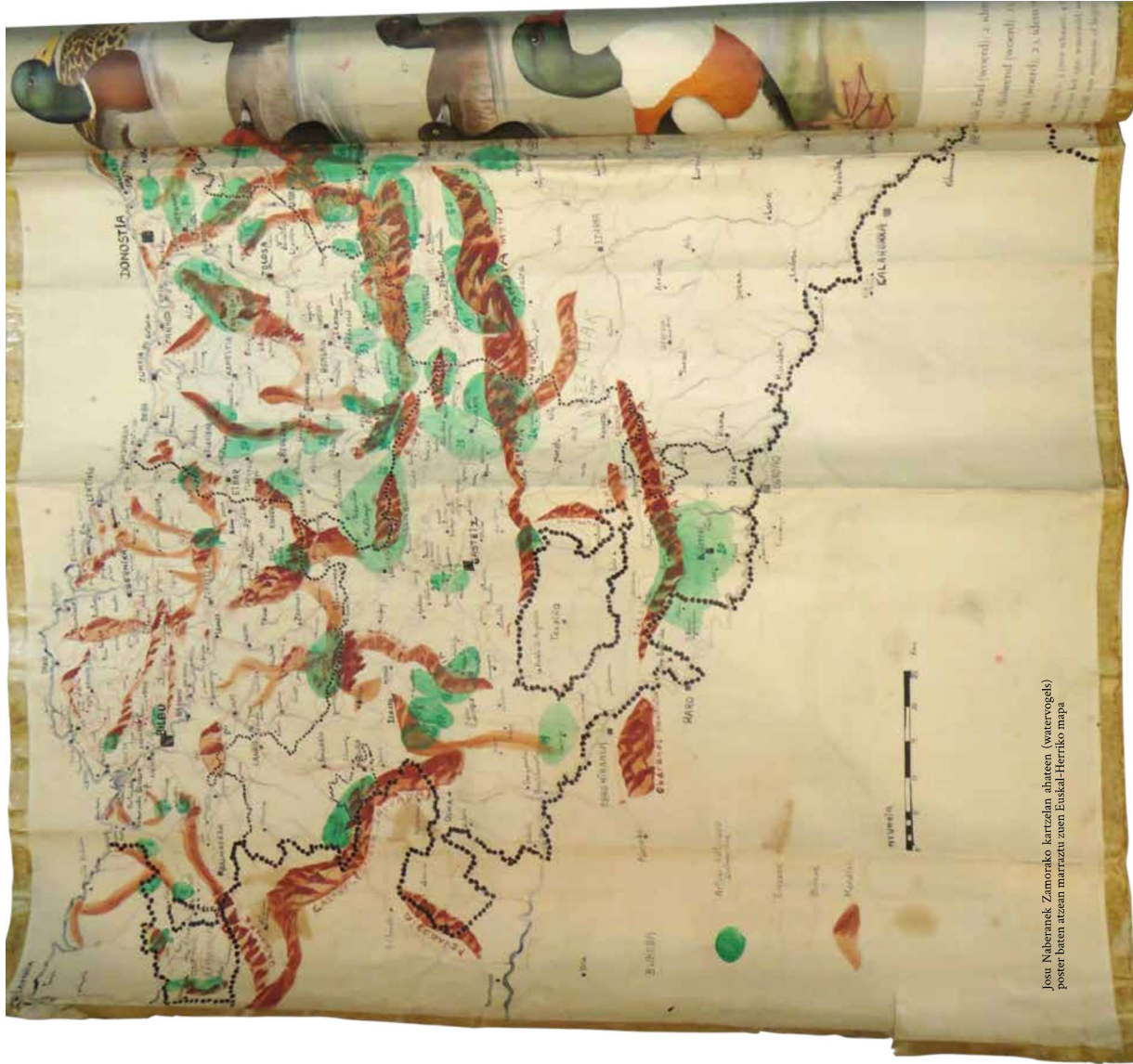
— Porque tengo insuficiencia sexual.

Kostata baina desozi-
tu dugulakoan gauda a
baita beldur gaudu
berandago.

—Eso qué...
—¡Que tengo insuficiencia sexual!
—Pero eso no...
—¡Que no se me pone en los c... para levantarme a esta hora para no tener nada que hacer durante todo el día!"

Eta gozamenari amaiera emateko ezin dugu aipatu gabe utzi tal-dean zegoen bertsio eta umore iturri agortezina; Xabier Amuriza. Eza-guna da bertsoari birttan txapeldun honen trebezia bertsoak egiteko eta horren lekuko dira artikuluan zehar bildu ditugun bertsoak. Gabi-kak beti aipatu izan du haren baikortasuna eta kementa. "Jabier, nahiz eta oinak hotzik, irudimenez bero dabil eta beti bezala prest, eta umore ona beti bestean zerbitzuan; goraintziak (carifio) bialtzen dizkizue" (Alberto, 1972-12-01). Edo "Nire adiskideak zoragarriak dira eta oso ondo moldatzen gara, betiko legez, eta Jabier bezalako lagunekin ez da umorerik falta, barre asko egiten dut berarekin." (Alberto, 1973-02-24). Eta azken azkenengo barre-algara amaigabea. "Kartzela zelan dan, ei Ni akordaten naz, behin toka jakun, zeldak ipini aurretik edo ipinteko egoazala, toka jakun, zelda baten, zelda handi baten egotia Jabier Amu-riza ta ni, kartzelan dantzariko egunak egotzen baina gau baten Amu-riza baina errementa biharian agujatakin, tripako agujetakin. Kartzela zelan dan, ei Goizaldian etorri ziran errekuentuan kartzelariari esaten entzun neutsan, hori kontatekua da hor e, esaten entzun neutsan: "estos tios se han tomado la cárcel de cachondeo". Da behekuak be bai entzuten, da gau osoa lorik egin barik, zelan izan leike hori, ei [...] Jabier be akorda-ko da horregaz, errementalak egin nebazan nik, da ha ni errementalen ikusita anima egitten zan ganera gehijago..." (Alberto, 2016-12-24).

Repetitivo, 7 de abril de 1970
Querido hermano: Aunque no tengo muchas noticias que darte ~~siempre~~ siempre viene bien una postal y envióle bien. Manuel ha recibido de su fete suficiente cartas como para jugar al mus, hasta para eso tiene animos. Según Patxo hay algunos que están hier-dos de ald, como Juliben, etim etim, pero otros siguen fumando en pipa, como Dan Judin después del caso que ha recibido. Entre noticias buenas noticias buenas la escogida de Kios por los punis no de Manolara, me conforme con el collar, por el preter, se le ocurre meterse por los pasadizos y como es natural se hachama. También sobresale dispuesto a repetir la Trogon por el fútbol es ahora la acción de Trogon y el otro día estuvo en Guelano. Ayche del Jandachu y el otro día estuvo en Guelano. A la izquierda de aquel sepmi: los futboleros relajas de parte de toda la familia. Por eso David se ha ido a Guelano



José Nabarnek Zamorako kartzelan ibateen (waternogels) poster baten atzetan narraztu zien Euzkadi-Herriko mapa

Tunela

"Zelan dabilta hiru marinela? Zelako bekaitza dieldan! Ziur naiz eurenariko inork ez duela nire oraingoa bezain marrea luzerik inoiz egin. Uste dut halako batean portuatzeara tokariko zaidala; baina tamalez ez dut portutik ikusten, ezta lehorrik ere, ezta sikiera kalaxori lehor iragarlerik ere. Gainera zuten itsasuniziek aurrera egiten dute, baina burdinazko pakebete honek betiko ainguratuia dirudi!" (Alberto, 1970-10-03).

Gabikak errepikatzen duen modura, urtea joan urtea etorri, beti kartzela bera, beti patio bera, beti logela bera... egunero errotina berberak: "... kartzelan gertatu ohi denez, ez daukat gauza askorik kontatzeko..." (Alberto, 1969ko urria), "Iusio itzela daukat biharko bidia dela eta... irudi al-daketa... atsedeen sikologikoa... Begitu hara, zer gauza gutxi den izugarri guretzat" (Alberto, 1970-09-07), "Oraindik Zamorani!" (Alberto, 1971-06-05), "Asteon, hobe esan-

★ ALBERTO GABIKAGOTZASKOA ★



da asteon ere, ez da gertatu ezer berririk" (Alberto, 1972-05-12). Baina, 1969ko urte amaieran Naberan eta Etxabe hasi ziren kaskarrari eragiten eta presondegitiko sasi gutziten azpitik irten behar zutela erabaki zuten. Ordurako hamaika bat abade geratzen ziren kartzelan. Kargutzen ziren ihesaldia oso arriskutsua izan zitekeela eta gauzak okertze aldera bizia ere gal zezakeela saiakeran, baina ez ziren ikildu, lanari ekin zioten. Taldeka lan egin zuten: batzuk sator zultatzaileak ziren, beste batzuk asto garraiatzaileak, beste batzuk kartzelero entrententzialak. Alberto klausorobolkoa zenez lurra desagertarazteaz arduratu zen. "Ni dedika-ten nitzan botatera da, eukun lurra gerlajena, baina harrija be bai, da ha ezin gendun bota, ezin gendun bota komunetik... barrin barrura." (Alberto, 2016-12-24). Noizbehinka sartu-irten batzuk egiten zituen tunelean, bedurra galtzeko eta ihesaldirako prestatzeko. Hamazazpi metroko tunela egin zuten oso tresna traketsekin, zerrautsa mugitzeko paleta, kol-lara batzuk, eskuak... Osaba Joxe walkie-talkieari esker izan zuten hartue-mana kanpokoekin eta kanpoan dena zegoen prest; moztorroak, kotxea, pisu frankoak Zamora, Salamanca eta Madrilén. Geldiune batzuen ondo-ren 1971ko urriaren 03an Luigi Dadaglio Vatikanoko Nuntzioak ez zuen ezeren susmorik hartu kartzelara egindako bisitaldi zinikoa. Hilaren 16an goizeko zortzietan ihes egingo zuten zulo hartatik baina, astearte eta 13an, hiru egun baino falta ez direla, Naberan eta Gabika garbigiegan daukela funtzionari bat agertu da oharkabea eta ordurako tunelearen ahoa itxita badago ere baldosaren juntaduran hezetasun marratxo bat lehortu gabe dago. Kaka zaharra! Atrapo!! Kartzelariet iratiren bat-edo aurkitzea espero dute... ezin dute sinistu begi bistan dutena. "Da gero es-kapatia zan golpe handija emotia, danari: ez bakarrik horri obispuari, da danari. La Carcel Concordataria euren egindada... ha izan zan penia... golpe handija zan... haaitzik zan penia." (Alberto, 2016-12-24). Golpeaz gain, kondena oso luzeak zituztenek ihes egingo zuten, baina...

Gabika eta Naberan hantxe bertan harapatu zituztenez eta Etxa-bek kondena luzeana zuenez, hiruren plana zela aitortzea erabaki zuten, besteak erugabetzeko eta ez zigortzeko. Araketa zorrotz baten beldur, Osaba Joxeri agur esan behar izan zioten eta sukalde gaineko teiltura bota zuten presaka. Gaur egun, gezurra badiudi ere, epaile batek buelta-tzeko eskaria onartu ondoren, origarri gisa gordetzen du gatibu ohiren batek tramankulu hau.

★ JON ETXABE ★

★ XABIER AMURIZA ★

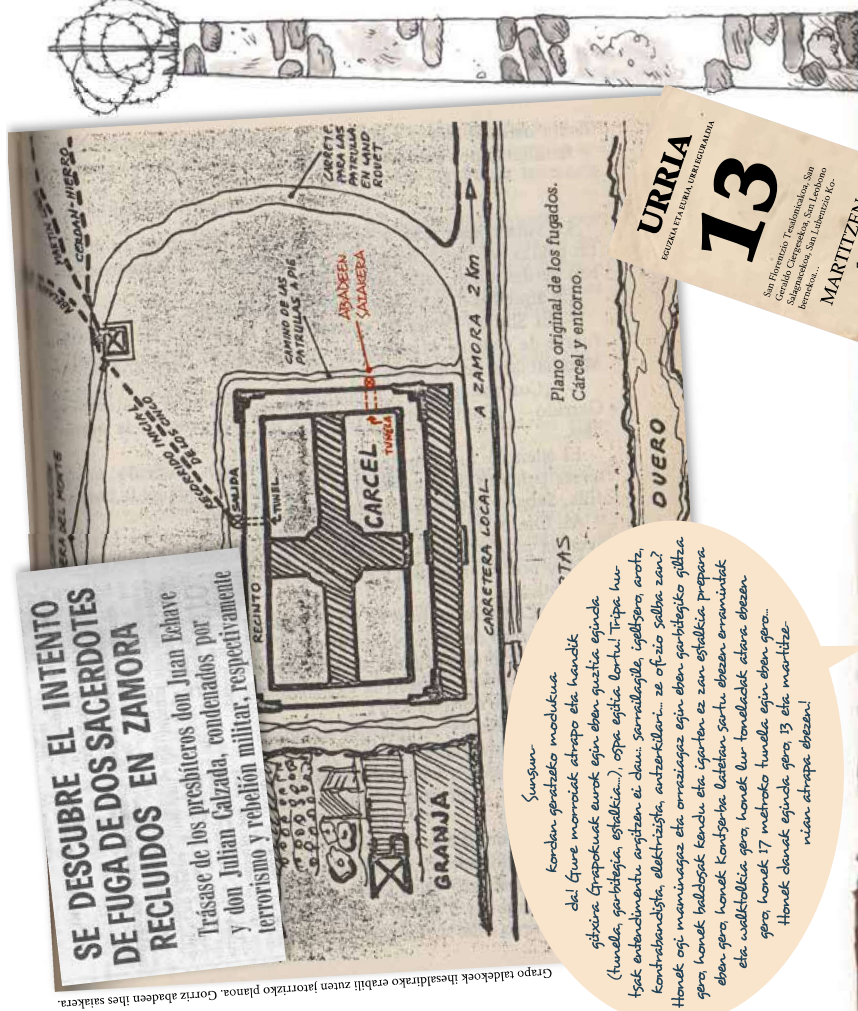
★ JOSU NABERAN ★



★ XABIER AMURIZA ★

★ JOSU NABERAN ★

★ "ALSO STARRING": KURI ★



Grupo taldekoek ihesaldirako erabili zuten jatorritzeko planoak. Gortiz abadeen libes sarakera.

Sungun
konden gortetako modutara
da! Gure morrotak atropa eta handit
gitarra Gortetakoek euren egin euren gutia eginda
(tunela, gortetako, egindak), ope egitea Gortetako
tsak entendimientu argitzen ez dau. Sarrailagile igeltzora arozt,
kontrabandista, elektizista, antze-kilari... ze ofizio salba zan?
Honak oji maninagaz eta orraziege egin eban gortetako gitarra
gor, honak baldetok kendu eta igarten ez zan egindak prepara
eban gor, honak koriga-ha laketan sartu eban oraindik
eta ualdetok gor, honak lur tonelaketak etara eban
gor, honak 17 metroko tunela egin eban gor...
Honak danak eginda gor 13 eta martitz
nien atropa eban!

Plano original de los fugados.
Cárcel y entorno.

URRIA
13
MARTITZENA
1971
KORRIKA ETXABE, NABERAN, AMURIZA

San Pizarriz Trinitarioak, San
Gonzalo Carmonak, San Lando
Barrakoa... San Lando
Barrakoa...

Aitareen heriotza

1974ko maiatzaren 28an Jose Gabikagoieskoa, Albertoren aita hil zenean Alberto bere familiareen etxera, Gabikenera eraman zuten eskuburdinekin polizia bati lotuta. Beldurra- ren belduraz segurtasun neurri izugarriak hartu zituzten: heri osoa poliziaz josi zuten, Lekeition abarri gundontzia jarri zuten ETArekin beldurrez eta Albertorekin zihoban poliziak ez zeukan eskuburdinaren giltzarri.... Ordubeteko baimena zuten aita ikusteko. Heritarrek adierazitako hurbiltasuna eta berotasuna itzela izan zen, besarkada artean hartu zuten abadea eta besarkatuaren eskuak zaurituta amaitu zuten poliziak eta Albertok. Arreba poliziari oldartu zitzaionean, honek pasatzen ari zen etxualdi eta lotsa aitortu zion. Gertaera hau kontatzen duen olerki bat datzi zuen Nemesio Etxaniz abade azkotiarrak.

Kartzela, 71ho ekainaren la.

Neure anai-arreba maitak!

[...] Lekeitiona belfu nirtzenetara tofozale izan zen; inork ingaina ezin zezateana; musika jai nirtzen inongo konbentzionalismo eta formaleria bari; ez dit inoiz bain ordu intentsorik bisito. Esin izan zuteniei, agurtu nirtzeniei bezain besarkada estu eta ametsua agurtzen dit.

Marisolek gortatutakoa zeketz-meketz azadten dlan gutun lizea josi dit. Zur naitz ez digula merezi herriet- olerkietei digun maitasun gutzia. Dena izan da hain ezustekoa! Hala ere, leba beharso digu korrela jokatzen duen herriaren zerbitzua egitea.

Kontsolagarri digu denok aita ondo zaindu izana, baita gutiaz pozik eta harro zegoela jeltzua ere; orain bere aldetik itzarpenean irno jarraitzea baino ez daukagu. Eta herriari dagikionez, a zer nolako lekioa eman digun! Herri honengatik, eta bereziki umilerenga- tik, egin dezakegun oro gutxi izango da. [...]

Nire bistrak giroa lasaitzebo eta animatzebo balo izanak oso pozik jarri nuel.

Marinelen jabeaera paregabea izan zen. Euren zat nire eskerrik berorak besarkada handi batekin batera. [...]

Afisiakilek magnifiko larraite, gutxien pozak eta penak- elkarrekin partekatur. Juleket egin zuten mohan, neik ere segundurik segunduri kontatu dit bidaia, agur- tu nituen pertsonak deskribatuz bereziki. [...]

Denortzako inoiz baino maitasun korrelagoz

Alberto Gabika

Gabikagoieskoa' tar

Alberto, apaiz eta euskal-martiri

- 1 Seme apaiza kartzelan dute, Zamora'n urte luzetan; Lekeition ko erruan dago Aita azken- amasetan.
- 2 Aitarengana utzi diote Erortzen abadeari; Esku-muturrak katiatuak Urzik, ain lotsagarri.
- 3 Aita zerraldo orzean dago Semea erortzerako; Aitareen gorputz- aurtean jarri Da semea belamiko.
- 4 Alberto, seme erukarria, Asa da aitari izketan; Inguirukoak, ari entzunda, Urdu dira negarutan.
- 5 Nork esan angio negar-zothien Boiz- intziri saminak? Nork neurtu angio jende onaren Malko agortu ezinak?
- 6 Erri osoa suan jarri da, Apaiza lazandui nairik; Polizi bera losatan dago
- 7 «Naiago nuko - esaten dio Apaizaren irriban - Xutara otek kendu lembailen Zure anai mindatu»
- 8 «Baina sinistu zaidazu, arren, - naitz gauza gogorra izan - Loturak aska al izaleko Giltzarik ez didate eman»
- 9 Erri guziak beso- zabalik Atzen du apaiz zitzoa, Itzaropenez gozatu naitrik Aren barruko giroa.
- 10 Ordubeteko epea izan du Apaizak aita ikusteko; Besterik gabe eraman dute Giltzapen usteltzeko.
- 11 Katetan dauden gure anaiak, Gogorra ditzagun beti; Euskalerriko sua pizteko Oiek ditugu illet.
- 12 Gabikagoieskako degu Euskalerriko martiri Apaiz jatorrak ar beza gure Esker onaren agiri!

Nemesio Etxaniz (Amilaitz)



ASKATASUNA

“Nire gidabaimena dela eta, 1976an itaungitzen da eta ordurako, zorionez, kanpoan izango naiz, horixe bakarrik falta da!” Horrelaxe idatzi zien Gabikak senideei 1973-03-29an. Bada, hortxe-hortxe ibili- ko zen gure ameslaria gidabaimena berritzeko.

1975eko azaroaren 20an, agonia luzarean os- tean Franco Diktadorea hil zen. EHn bizi izan zen poza eta alaitasuna deskribatzen zen. Amnistia legea aplikatuz, 1976ko martxoaren 1ean, zazpi urteko kartzelaldiarene ostean askatu zuten Gabi- ka. Naberanekin batera. Zamorako abade kartzela 1976ko martxoaren 24an hustu zuten. Etxabe eta Kartzelada komentu banatara eramanez. Horrela amaitu zen Zamorako kartzela konkordatoraren historia beltza.

Askatu zuten egunean bertan ere ikuskizun negargarria, esperpentikoa antolatu zuten poliza frankistak Lekeition Albertorene etxe aurrean. Ga- bikeneko ateta barruaino sartuta, txakur amoria- tuak legez kolpatu zituzten inguruko herritar zein sentartekoak; anaia Karlos matral hezurra apur- tuta, loba Joseba koartelera...

Gabika eta abadekideek bizitako gehiegikeria hauek 40 urtez egon dira izkutatuta, isilarazita, gutxietsita. 2010ean Argentinako Maria Servi- n epaileak 4591/10 *Frankismoaren krimenen kon- trakto kerela* martxan jarri zuen, eta Zamorako abade batzuk ere kerellan parte hartzea erabaki dute. Estatu espainiarrek, bere aldetik, zazpi urte daramatza epaile argentinarraren lana oztopatzen.

Lehengorik burua!

Artikulu idazten eta atonitzen ari ginen bi- tarteen Julien Kartzadak, Etxebarriatze baserriko prakaduntxo bakarrek uste gabeen azken ihesaldia egin du 2017ko azaroaren 13an, eta are umezur- tzuago utzi gatu. Zer gertatu ote da Kartzelako patioan Etxabek ureztatu, Naberanek handik izku- pation atera eta Etxebarriatzen landatutako bi ara- nondoekin?

Argazkiak, postalak, dokumentuak: I turbe familiareen bilduma



Quanti valorosi uomini, quante belle donne, quanti leg- giadri giovani, li quali non che altri, ma Galeno, Ipo- crate o Esculapio avrieno giudicati santissimi, la mettira desinarono co' lor parenti, compagni ed amief, che poi la sera vegnente appresso nell'altro mondo cenaron con li lor passati! Bocaccio'ren *Decamerone*.

Raguglio della Peste in Riete e de modi tenuti per estirparla.

Matteo Piccini Scultor

Ludovico Rinaldi Sculp.

Roma ven. lucenta de Sep. 1592.

Izurrite beltza

Aitor Iurbe

“Raguglio della Peste scuoperta nella città di Riete... Colantonio, Giuseppe, 1638. Museo Picciniano, Rieti, 16540. Inuita.”